

EU TECHNICAL ASSISTANCE
TO CIVIL SOCIETY ORGANISATIONS
IN THE WESTERN BALKANS AND TÜRKIYE

Smjernice Generalnog direktorata za susjedsku politiku i
proširenje (DG NEAR) za podršku EU civilnom društvu u
regionu proširenja:
2021–2027

Procjena za 2024. godinu

Izvještaj za
CRNU GORU

Funded by
the European Union

Ovu studiju je sproveo tim istaživača/istraživačica pod nadzorom projekta EU TACSO 3.

Lokalna ekspertica i glavna autorka: Snježana Bokulić

Ekspertica za analizu podataka i istraživanja: dr Blerina Metanj Subaši (Subashi)

Autorke analize za države:

Nataša (Natasha) Mazari – Albanija

Kanita Kulić – Bosna i Hercegovina

Sara Salihu – Kosovo i Crna Gora

Marija Armenski – Sjeverna Makedonija i Crna Gora

Jelena Pajović van Reenen – Srbija i Crna Gora

dr. Ozge (Özge) Konuralp – Turska

Vođa tima projekta EU TACSO 3 – Ričard Alen (Richard Allen)

Pravni savjetnici/savjetnice

vandredni prof. dr Ersida Teliti – Albanija

Selim Kulić – Bosna i Hercegovina

Alban Krasnići (Krasniqi) – Kosovo

Miljan Vlaović, mr – Crna Gora

Goce Kocevski – Sjeverna Makedonija

prof. Dejan Vučetić – Srbija

vanredni prof. dr Ulaş (Ulaş) Karan – Turska

Lektura i korektura: (originalna verzija na engleskom jeziku) prof. Džonatan (Jonathan) Boulting
(magistar engleske književnosti) fakultet Trinit

Grafički dizajn: Bojan Ivanović, Brigada Design

Belgrade, Serbia, June 2025

<https://tacso.eu>

Skraćenice i akronimi

Borba protiv pranja novca	Sprečavanje pranja novca
ZTI	Bertelsmnnov indeks transformacije
CAF	Fondacija Charities Aid
 OCD	Organizacija civilnog društva
DG ENEST	Generalni direktorat Evropske komisije za proširenje i istočno susjedstvo
EK	Evropska komisija
EPI	Institut za evropsku politiku Skoplje
EU	Evropska unija
EUR	Šifra valute za euro (€)
FATF	Radna grupa za finansijske akcije
ILGA	Međunarodno udruženje lezbijki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba
IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć
LGBTQ+	Lezbijke, gejevi, biseksualci, transrodne osobe, queer/dopitajuće osobe i drugi raznoliki seksualni i rodni identiteti.
MONEYVAL	Komitet stručnjaka za evaluaciju mjera protiv pranja novca i finansiranja terorizma. To je stalno nadzorno tijelo Savjeta Evrope, zaduženo za procjenu usklađenosti s međunarodnim standardima za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma.
NVO	Nevladina organizacija
RSF	Reporteri bez granica
RTCG	Radio i televizija Crne Gore - nacionalni javni servis Crne Gore
SEPA	Jedinstveno područje plaćanja u eurima
SIGMA	Izveštaji o monitoringu SIGMA-e analiziraju učinak javnih uprava putem skupa standardnih pokazatelja zasnovanih na Načelima javne uprave.
SV	Stvarni vlasnik
UN	Ujedinjene nacije
PDV	Porez na dodatu vrijednost

Uvod u Prilog

Ova Analiza države je Prilog Smjernicama DG ENEST-a za podršku EU civilnom društvu 2021–2027: Izveštaj o procjeni za 2024.

Ova procjena pruža dokaze o situaciji u odnosu na pokazatelje Smjernica za 2024. godinu u odnosu na prethodnu 2003. godinu, kao i 2021, koja predstavlja baznu godinu.

Ovaj Prilog daje kratak pregled dokaza za procjenu situacije u Crnoj Gori u odnosu na svaki od 59 pokazatelja predstavljenih u Smjernicama. Prilog treba čitati zajedno sa glavnim izvještajem koji je dostupan na internet stranici tacso.eu.

Metodologija

Analiza se zasniva na podacima prikupljenim iz primarnih i sekundarnih izvora. Primarno istraživanje uključivalo je ankete s organizacijama civilnog društva i javnim službenicima kao i pravnu analizu relevantnih zakona. Sekundarni izvori, kao što su izvještaji koje su pripremile organizacije civilnog društva, nacionalne institucije za ljudska prava, vlada i drugi, pregledani su kako bi se pružile relevantne informacije i podaci.

Anketa državnih službenika sprovedena je od 10. februara do 13. marta 2025. godine. Cilj je bio da se prikupе stavovi o konkretnim relevantnim pokazateljima odabranih državnih službenika koji u svom radu blisko sarađuju s organizacijama civilnog društva. Anketa je bila anonimna i sadržavala je zatvorena pitanja. Za Crnu Goru je pristiglo 5 odgovora iz javnih institucija. U 2024. godini, većina javnih službenika bila je iz jedinica lokalne samouprave, za razliku od 2021. i 2023. godine, kada je većina bila iz centralne vlade.

Procjena kapaciteta i otpornosti OCD-ova zasnovana je na anketi OCD-ova koja je distribuirana u periodu od 19. januara do 10. februara 2025. godine. Anketa je bila otvorena za sve OCD-ove koje su bile spremne da učestvuju. Anketa je distribuirana je kroz različite kanale uz podršku OCD-ova, Nacionalnog resursnog centra, agencija UN-a, međunarodnih organizacija i javnih institucija kako bi se obezbijedilo da domet obuhvati širok spektar organizacija civilnog društva. Pouzdanost odgovora osigurana je u fazi provjere podataka. Ispitanici koji su naznačili da ne pripadaju ciljnoj grupi su filtrirani. Na osnovu broja primljenih validnih odgovora, margina greške je 9%. Ova margina greške je statistički izračunata korišćenjem broja OCD-ova u Crnoj Gori u 2024. godini za određivanje veličine populacije.

Ukupno je primljeno 130 validnih odgovora za Crnu Goru. To predstavlja povećanje od 7% u odnosu na 2023. godinu (122 validna odgovora) i 23% u odnosu na 2021. godinu (106 validnih odgovora).

Što se tiče demografskih karakteristika (starosna grupa, pol, uloga unutar organizacija, samoidentifikacija kao manjine, veličina organizacije, sektor rada, fluktuacija i broj zaposlenih) organizacija civilnog društva koje su odgovorile na anketu, struktura uzorka ostala je ista.

Što se tiče geografske distribucije, udio je sličan onome iz 2023. godine, s otprilike polovinom ispitanika iz glavnog grada, a drugom polovinom iz ostatka zemlje.

Mjesto	2023	2024
Podgorica	53%	51%
Ostalo	47%	49%

Kada je u pitanju regionalna distribucija, uzorak je ostao sličan onome iz 2023. godine.

		2023	2024
U kom regionu Crne Gore se nalazi sjedište vaše organizacije?	Primorski region (Ulcinj, Bar, Budva, Tivat, Kotor, Herceg Novi)	16%	11%
	Podgorica	53%	51%
	Centralni region (Cetinje, Danilovgrad, Nikšić)	16%	15%
	Sjeverni region (Plužine, Šavnik, Žabljak, Pljevlja, Bijelo Polje, Berane, Rožaje, Andrijevica, Plav, Mojkovac, Kolašin)	16%	22%
	Nijedan		1%
Ukupno (n)		122	130

Što se tiče rodne distribucije, 38% ispitanika su muškarci, 59% su žene, 1% se identifikuje kao nebinarni, a 2% ne želi da otkrije svoj pol. Rodni sastav uzorka ostao je dosljedan onom iz 2021. godine.

Starosni sastav ispitanika u 2024. godini ostao je uglavnom dosljedan onom iz prethodnih godina. Najveću grupu činili su stariji od 51 godine, koji su činili 36% uzorka, zatim 25% u starosnoj dobi od 31 do 40 godina i dodatnih 25% u starosnoj dobi od 41 do 50 godina. Ispitanici u starosnoj dobi od 21 do 30 godina činili su 8%. U 2023. godini distribucija je bila ravnomjernija, sa 30% za one u starosnoj dobi od 51 i više godina i 41 do 50 godina, 25% za starosnu grupu od 31 do 40 godina i 13% za one u starosnoj dobi od 21 do 30 godina. U 2021. godini dominantna starosna grupa bila je 41–50 godina, koja je predstavljala 34% ispitanika.

Ukupno se 18% ispitanika izjasnilo kao pripadnici zajednice, manjine ili marginalizovane grupe, a većina njih se izjasnila kao pripadnici drugih etničkih grupa i osoba s invaliditetom. Udio ispitanika koji pripadaju zajednici, manjini ili marginalizovanoj grupi ostao je isti kao u 2023. i 2021. godini.

Ogroman udio (72%) ispitanika bili su viši rukovodioci, prvenstveno izvršni direktori, ali bilo je i drugih rukovodilaca, članova upravnog odbora i drugih. Udjeli viših rukovodilaca u ranijim anketama iz 2021. (56%) i 2023. (52%) bili su niži.

U 2024. godini, preko jedne trećine ispitanika (37%) povezano je s organizacijama civilnog društva (OCD) osnovanim između 2011. i 2020. godine. Dodatnih 30% predstavljaju OCD osnovane između 2001. i 2010. godine, zatim 14% iz organizacija osnovanih između 1991. i 2000. godine, i 13% iz onih osnovanih nakon 2021. godine. Osim toga, 6% ispitanika su dio OCD osnovanih 1990. godine ili ranije. Ova distribucija uveliko odražava prethodne godine, s jednim značajnim trendom: udio ispitanika iz novoosnovanih OCD - onih osnovanih nakon 2021. godine - postepeno se povećavao, porastao je s 3% u 2021. na 11% u 2023. i 13% u 2024. godini.

U 2024. godini, svi ispitanici su iz zvanično registrovanih organizacija, slično uzorcima istraživanja iz 2021. i 2023. godine. Velika većina (92%) predstavlja udruženja građana, dok 2% dolazi iz lokalnih ograna-

ka međunarodnih nevladinih organizacija, a dodatnih 2% iz sindikata. Mali udio uključuje učesnike iz fondacija, neprofitnih zadruga i neprofitnih kompanija. U 2021. godini, 73% ispitanika dolazilo je iz udruženja građana, dok je u 2024. godini porastao na 92%. Nasuprot tome, učešće neprofitnih zadruga stalno opada - sa 12% u 2021. na 10% u 2023. godini, i samo 1% u 2024. godini.

Što se tiče geografskog obuhvata, 57% anketiranih organizacija civilnog društva (OCD) u 2024. godini djeluje na nacionalnom nivou, 52% na lokalnom nivou, 30% na međunarodnom nivou i 28% na regionalnom nivou. U poređenju sa prethodnim godinama, došlo je do pada udjela OCD s djelovanjem na nacionalnom nivou, sa 68% u 2021. i 2023. godini na 57% u 2024. godini. Nasuprot tome, udio OCD koje djeluju lokalno, regionalno i međunarodno ostao je relativno stabilan tokom vremena.

Što se tiče oblasti njihovog fokusa rada, 31% organizacija civilnog društva (OCD) u 2024. godini bilo je aktivno u oblasti ljudskih prava, zatim 25% koje rade sa mladima i pravima mladih, i 23% koje se fokusiraju na pitanja zaštite životne sredine i klimatskih promjena. Jednak udio od 18% fokusira se na socijalnu inkluziju i rodnu ravnopravnost, dok se 15% fokusira na obrazovanje, istraživanje i inovacije. Osim toga, jednak udio od 11% OCD fokusira se na prava djece i učešće javnosti u kreiranju politika. Ostala područja uključuju umjetnost i kulturu (10%) i prava manjina i nediskriminaciju (9%). Ukupna raspodjela fokusa rada ostaje dosljedan s onima iz 2021. i 2023. godine, osim OCD koje rade sa medijima i informacijama, gdje je zabilježen blagi pad, sa 8% u 2021. i 9% u 2023. na 3% u 2024. godini.

Što se tiče veličine OCD-a koje su učestvovala u anketi iz 2024. godine (mjereno brojem zaposlenih), većina - 75% - pripada malim organizacijama sa između 1 i 10 stalno zaposlenih, puno ili skraćeno radno vrijeme i volontera. Trinaest odsto je iz OCD-a sa 11 do 20 članova osoblja, 7% je izjavilo da nema zaposlene, a 4% je povezano sa OCD-ima koji zapošljavaju između 21 i 50 članova osoblja. Primjećuje se značajna promjena u rastućem učešću manjih OCD-a: udio organizacija sa 1 do 10 članova osoblja porastao je sa 63% i u 2021. i u 2023. na 75% u 2024. godini. Nasuprot tome, učešće OCD-a sa 11 do 20 članova osoblja neznatno je opalo, sa 23% u 2021. i 18% u 2023. na 13% u 2024. godini.

Što se tiče veličine organizacija civilnog društva (OCD) na osnovu njihovog godišnjeg prometa, istraživanje iz 2024. godine otkrilo je sljedeću distribuciju: 25% OCD prijavilo je godišnji promet između 100.000 i 500.000 eura, 20% između 5.000 i 25.000 eura, a 17% između 50.000 i 100.000 eura. Osim toga, 14% je imalo promet u rasponu od 25.000 do 50.000 eura, 10% je prijavilo promet manji od 5.000 eura, 6% je navelo da uopšte nemaju promet, a samo 2% je premašilo 500.000 eura. Ova distribucija je u skladu s distribucijom uočenom 2021. i 2023. godine, što ukazuje na to da je uzorak stabilan u pogledu finansijskih profila OCD.

Za pokazatelje koji imaju normativnu ocjenu, kao što je usklađenost sa zakonodavstvom ili standardima, korišćen je sljedeći sistem semafora za pružanje brzog vizuelnog vodiča:

5 – u potpunosti zadovoljava standarde
4 – zadovoljava veći dio standarda
3 – umjereno zadovoljava standarde
2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri
1 – ne zadovoljava standarde

Sistem semafora je primijenjen na one pokazatelje kod kojih se takva procjena smatra smislenom. Zasnovan je ili na podacima prikupljenim putem ankete OCD-a ili na detaljnoj analizi primjenjivih zakona, politika i procedura u odnosu na standarde.

Preostali pokazatelji daju pregled međugodišnjih trendova koji se nadovezuju na osnovu utvrđenu 2023. godine, kao i na osnovu polazne 2021. godine.

Važno je napomenuti da, za razliku od ostalih izvještaja o zemljama u procjeni iz 2024. godine, izvještaj o Crnoj Gori nije podvrgnut procesu validacije sa zainteresovanim stranama u zemlji. Razlog tome su određeni nepredviđeni izazov. Stoga ovaj Prilog treba čitati imajući to u vidu.

Specifični cilj 1

Uspostavljeno podsticajno okruženje za sprovođenje aktivnosti civilnog društva.

SC 1.1. Svi pojedinci i pravna lica u regionu proširenja mogu da osnuju, priključe se i učestvuju u neformalnim i/ili registrovanim organizacijama, imaju pravo na mirno okupljanje i slobodno izražavanje.

Pokazatelj 1.1.a: Stepen u kom relevantno domaće zakonodavstvo obezbjeđuje sljedeće:

- udruženja se mogu osnovati ili registrovati bez diskriminacije po bilo kom osnovu;
- ne postoje nezakonita ograničenja obima njihovih aktivnosti ili rada na ostvarivanju ciljeva;
- prijetnji koje uključuju zastrašivanje, uznemiravanje, klevetu, i govor mržnje na internetu i van njega;
- napada koji uključuju nasilništvo, fizičko zlostavljanje, pretresanje i oštećenje imovine;
- pravosudno uznemiravanje, uključujući proizvoljno hapšenje i pritvaranje, nezakonito ometanje komunikacija i zloupotrebu krivičnih, parničnih i upravnih postupaka ili prijetnje istima;
- diskriminatorno postupanje, uključujući nesrazmjerne zahtjeve za izvještavanje za OCD.

2024	4 – zadovoljava veći dio standarda
2023	4 – zadovoljava veći dio standarda
2021	4 – zadovoljava veći dio standarda

U 2024. godini nije bilo izmjena pravnog okvira koji reguliše slobodu udruživanja u Crnoj Gori. Ustav i Zakon o nevladinim organizacijama ostaju nepromijenjeni u odnosu na 2023. godinu. Ustavno pravo na slobodu udruživanja nije bilo predmet zakonodavnih izmjena. Čl. 53 i 79 stav 1 tačka 6 Ustava i dalje regulišu ovo pravo na isti način kao što je navedeno u prethodnim izvještajima.

Međutim, 2024. godine, prosrpska koalicija poznata kao „Za budućnost Crne Gore“, koja uključuje Novu srpsku demokratiju i Demokratsku narodnu stranku, predložila je Zakon o stranim agentima u Crnoj Gori. Ovaj nacrt zakona bi zahtijevao od nevladinih organizacija (NVO), grupa civilnog društva i medijskih kuća koje primaju strana sredstva da se registruju kao „strani agenti“ ili „agenti stranog uticaja“. Predlog se suočio sa snažnom osudom organizacija civilnog društva, koje su tvrdile da može da stigmatizuje i ograniči i ograničiti nezavisne glasove nevladinih organizacija i kritičkih medija. Analitičari su upozorili da prijedlog ne ispunjava standarde koje je postavio Evropski sud za ljudska prava, naročito u pogledu testova nužnosti, legitimnosti i proporcionalnosti za ograničavanje slobode udruživanja.¹ Do kraja 2024. godine, nacrt zakona je ostao neusvojen i zaustavljen, jer nije bilo formalnog parlamentarnog predloga niti zakonodavnog napretka. Inicijativa je široko diskreditovana i neaktivna, ali i dalje postoji zabrinutost da bi se mogla oživjeti ako se politička dinamika promijeni.²

U 2024. godini došlo je do tehničke institucionalne promjene: odgovornost za poslove civilnog društva/nevladinih organizacija prenesena je na novoimenovano *Ministarstvo regionalnog i investicionog razvoja i saradnje s nevladinim organizacijama*. U prethodnom izvještajnom periodu, ovaj mandat je bio u nadležnosti *Ministarstva javne uprave*.

Kao i prethodnih godina, organizacije civilnog društva/nevladine organizacije u Crnoj Gori moraju da se registruju u službenom registru koji vodi Ministarstvo kako bi dobile status pravnog lica. Postupak registracije podrazumijeva usvajanje osnivačkih dokumenata - odnosno Akta o osnivanju i Statuta - i

¹ CDT, 2024.

² Civicus Lens, 2024.

imenovanje upravnih tijela, u skladu sa čl. 14–19 relevantnog zakona.

Kao što je istaknuto u prethodnom izvještaju, ključni nedostatak ostaje odredba Zakona o nevladinim organizacijama kojom se nadležnost za zabranu registracije nevladinih organizacija dodjeljuje Upravnom sudu. Ovo rješenje izaziva ustavne zabrinutosti, jer član 11. Ustava – kojim se uspostavlja princip podjele vlasti – implicira da takva nadležnost treba isključivo da pripada Ustavnom sudu. Ustavni sud treba da utvrdi da li ciljevi nevladine organizacije krše Ustav ili zakonske odredbe, da odluči o osnovama za zabranu njene registracije.

Tokom izvještajnog perioda, u Crnoj Gori nije bilo zabilježenih slučajeva u kojima su vlasti ukidale rad udruženja putem postupaka koji nijesu propisani zakonom.

U 2024. godini nije bilo izmjena zakonodavnog okvira koji reguliše slobodu mirnog okupljanja u Crnoj Gori; i ustavne i zakonske odredbe ostale su netaknute. Član 52 Ustava garantuje pravo na mirno okupljanje, a istovremeno dozvoljava privremena ograničenja od strane nadležnih organa radi sprečavanja nereda, krivičnih djela ili rješavanja prijetnji javnom zdravlju, moralu ili bezbjednosti pojedinaca i imovine, putem zakona. U skladu sa tim, član 14 stav 1 Zakona o javnim okupljanjima i javnim događajima dozvoljava policiji da uvede privremena ograničenja za javna okupljanja kada je to potrebno u demokratskom društvu radi održavanja javnog reda, sprečavanja krivičnih djela ili zaštite prava, sigurnosti ili zdravlja drugih. Nadalje, član 14 stav 4 dozvoljava policiji da zabrani okupljanja koja nijesu propisno ili blagovremeno najavljena. Dodatno, član 6 istog zakona uspostavlja ograničene zone za javna okupljanja, zabranjujući okupljanja unutar 10 do 15 metara od ključnih objekata državnih organa.

Iako ova ograničenja služe legitimnim ciljevima kao što su javna bezbjednost i zaštita prava, načelo proporcionalnosti mora se procijeniti od slučaja do slučaja kako bi se obezbijedila usklađenost sa međunarodnim standardima ljudskih prava.

U 2024. godini u Crnoj Gori je održano ukupno 347 javnih okupljanja³:

- Objavljeno je i održano 247.
- 90 je bilo nenajavljeno.
- 10 ih je bilo spontano.
- Organizatori su otkazali 35 najavljenih okupljanja.

Dodatno, Ministarstvo unutrašnjih poslova zabranilo je tri javna okupljanja na Cetinju iz bezbjednosnih razloga, uključujući dvije vjerske ceremonije koje je organizovala Crnogorska pravoslavna crkva.⁴

Zakon o javnim okupljanjima i javnim događajima je uglavnom usklađen s međunarodnim standardima ljudskih prava. Međutim, potrebna su unapređenja u sljedećim oblastima:

- U Zakonu nedostaje jasna definicija „spontanog okupljanja”. Nije jasno da li takva okupljanja predstavljaju nezakonito ponašanje.
- Policijske procedure za upravljanje ovim okupljanjima nijesu eksplicitno regulisane, što dovodi do nedosljedne primjene istih.
- Važeći zakon definiše organizatora kao osobu koja najavljuje, organizuje i održava okupljanje, sve kumulativno. To stvara konfuziju kada različite osobe obavljaju ove uloge. Zakon treba izmijeniti i dopuniti kako bi se svaka uloga definisala zasebno i razjasnila pravna odgovornost.

Ove izmjene i dopune povećale bi pravnu sigurnost i smanjile rizik proizvoljne primjene, čime bi se obezbijedila potpuna usklađenost sa međunarodnim standardima.⁵

U 2024. godini, u Crnoj Gori su usvojeni značajni amandmani u oblasti slobode izražavanja. U junu je Skupština usvojila *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o medijima*, *Zakon o nacionalnom javnom emiteru – Radio i televiziji Crne Gore (RTCG)* i *Zakon o audiovizuelnim medijskim uslugama*.⁶

3 CDM, 2024.

4 CDM, 2024.

5 CDM, 2024.

6 MMI, 2025.

Među ključnim promjenama, oglašavanje u javnom sektoru sada je ograničeno na medijske kuće registrovane u Registru medija, a registracija je postala obavezna. *Fond za pluralizam medija* povećan je sa 0,09% na 0,20% budžeta, s proširenom podobnošću za medijske kuće uključene u borbu protiv govora mržnje i dezinformacija. Pristup ovom fondu ograničen je na medije koji su dio mehanizma samoregulacije, kojima nije zabranjeno emitovanje programa u prethodnih šest mjeseci i čiji osnivači nijesu osuđeni za širenje mržnje.⁷

Medijske kuće sada moraju da regulišu interno upravljanje putem svojih statuta i dužne su da se konsultuju s novinarima prije imenovanja glavnog urednika. Zaštita izvora ojačana je preciziranjem da se izvori mogu otkriti samo po nalogu suda, a ne na zahtjev tužioca.⁸

Ubrzani sudski postupci produženi su za slučajeve koji uključuju govor mržnje protiv svih zajednica, ne samo manjina, i mogu se pokrenuti na zahtjev pogođenih pojedinaca, a ne samo od strane tužilaca.

Privatizacija javnog emitera RTCG je eksplicitno zabranjena. RTCG je sada obavezna da objavi i svoje programske i finansijske planove. Uvedeni su strožiji kriteriji za nevladine organizacije koje predlažu kandidate za upravnja tijela RTCG i Agencije za elektronske medije (AEM); nevladine organizacije moraju da imaju minimalni budžet od 3.000 eura u svakoj od posljednje tri godine i potroše najmanje 2.000 eura na relevantne projekta.⁹

Odabir kandidata za Savjet RTCG-a i AEM-a sada se zasniva na institucionalnoj podršci, iskustvu i viziji razvoja. Radi zaštite od političkog pritiska, samo Savjet, a ne Skupština, može da pokrene postupke razrješenja svojih članova, iako Skupština mora da potvrdi konačne odluke.

Sudska zaštita zagarantovana je u procesima imenovanja i razrješenja članova Savjeta i direktora RTCG-a i AEM-a.¹⁰

Kako bi se obezbijedilo održivo finansiranje lokalnih javnih emitera i smanjilo političko uplitanje, uveden je minimalni obim finansiranja iz lokalnih budžeta, kojim je zamijenjen prethodni diskrecioni model.

Što se tiče usklađenosti s međunarodnim standardima ljudskih prava, promjene su u skladu s obavezama prema Savjetu Evrope i međunarodnom pravu. Član 5 izmijenjenog i dopunjenog Zakona o medijima jasno navodi da se sloboda medija može ograničiti samo kada je to neophodno radi zaštite nacionalne bezbjednosti, javnog reda, zdravlja, morala, prava drugih, povjerljivih informacija ili autoriteta i nepristrasnosti sudstva.¹¹

Prema Svjetskom indeksu slobode medija za 2024. godinu, koji objavljuju Reporteri bez granica (RSF), Crna Gora se sada nalazi na 40. mjestu od 180 zemalja. Crna Gora se popela sa 104. mjesto u 2021. godini,¹² iako je između 2023. i 2024. godine došlo do blagog pada (sa 39. na 40. mjesto). Kada su u pitanju zemlje regiona, Sjeverna Makedonija je jedina zemlja koja je bolje rangirana (36). Jedan od najistaknutijih problema navedenih u izvještaju RSF-a je da su u Crnoj Gori „novinari redovno meta kampanja blačenja koje podstiču političari i iz vladajućih i iz opozicionih stranaka“.¹³

Civici Monitor je 2024. godine ocijenio Crnu Goru kao zemlju sa „suženim“ građanskim prostorom, sa ocjenom 76 od 100. Ova ocjena odražava da, iako civilno društvo u Crnoj Gori ostaje aktivno, ono i dalje djeluje pod značajnim pritiscima – kao što su zakonska ograničenja, ograničene slobode i slabljenje građanskih institucija. Međutim, okruženje ne predstavlja potpuno suzbijanje, što ukazuje na umjereno ograničen, ali funkcionalan građanski prostor.¹⁴

⁷ Sindikat Medija, 2024.

⁸ Sindikat Medija, 2024.

⁹ CCE, 2024(a)

¹⁰ CCE, 2024(a)

¹¹ MMI 2025. strana 2

¹² RSF, 2024.

¹³ RSF, 2024.

¹⁴ Civici Monitor 2024, Crna Gora

SC 1.2. Organi javne vlasti štite OCD od uplitanja i napada i poštuju njihovo pravo na privatnost.

Pokazatelj 1.2.a: U kojoj mjeri OCD imaju pristup efikasnom pravnom lijeku za osporavanje ili traženje revizije odluka koje utiču na ostvarivanje njihovih prava.

2024	4 – zadovoljava veći dio standarda
2023	4 – zadovoljava veći dio standarda
2021	4 – zadovoljava veći dio standarda

U 2024. godini nije bilo promjena u pravnom okviru koji reguliše pristup efikasnim pravnim lijekovima za organizacije civilnog društva u Crnoj Gori. Postojeće ustavne i zakonske odredbe ostaju usklađene a međunarodnim standardima, osiguravajući da organizacije civilnog društva, kao pravni subjekti, imaju pravo da traže sudsku ili administrativnu reviziju odluka koje utiču na njihova prava. Organizacije civilnog društva zadržavaju pristup postupcima upravnih sporova u slučajevima kao što je odbijanje registracije, sudskim postupcima u sporovima oko zastupanja i ustavnim žalbama u slučajevima navodnih kršenja osnovnih sloboda. Mogućnost rješavanja predmeta pred Evropskim sudom za ljudska prava takođe ostaje dostupna nakon što se iscrpe domaći pravni lijekovi.

Međutim, kao i prethodnih godina, praktična efikasnost ovih pravnih sredstava i dalje je ograničena dugogodišnjim proceduralnim preprekama. Naročito, kašnjenja u upravnim postupcima ostaju strukturni problem. Uprkos ranijim preporukama relevantnih institucija, uključujući i Zastupnika pred Evropskim sudom za ljudska prava, nijesu postignuta vidljiva poboljšanja u rješavanju neefikasnosti i dugotrajnosti ovih procesa. Ova kašnjenja i dalje potkopavaju načelo blagovremene pravne zaštite, koji je ključan za koncept efikasnog pravnog lijeka.

Nezavisna međunarodna tijela i dalje izražavaju zabrinutost zbog sistemskih problema u crnogorskom pravosuđu koji potkopavaju efikasno ostvarivanje prava na pravni lijek. Komitet UN-a za ljudska prava, u svom najnovijem pregledu situacije u Crnoj Gori,¹⁵ potvrdio je usklađenost pravnog okvira s međunarodnim standardima, ali je izrazio zabrinutost u vezi s praktičnom primjenom ovih prava. Komitet je posebno istakao prepreke nezavisnosti pravosuđa, kašnjenja u postupcima i ograničen napredak u provođenju ustavne zaštite, što sve slabi pristup efikasnim pravnim lijekovima. Slično tome, Venecijanska komisija je u svom hitnom naknadnom mišljenju¹⁶, primijetila da većina njenih preporuka o nezavisnosti pravosuđa, transparentnosti i odgovornosti ostaje neprovedena. Ovi institucionalni nedostaci direktno utiču na sposobnost pojedinaca i pravnih subjekata - uključujući organizacije civilnog društva - da traže blagovremenu i nepristrasnu reviziju administrativnih ili sudskih odluka koje utiču na njihova prava. Dopunjujući ove nalaze, Međunarodna komisija pravnika, nakon svoje misije utvrđivanja činjenica u Crnoj Gori,¹⁷ izvijestila je o kontinuiranom uticaju izvršne vlasti na pravosuđe, nedovoljnim strukturnim reformama i kontinuiranim kašnjenjima u sudskim postupcima. Naglasila je da ove prepreke naročito utiču na operativni prostor civilnog društva, čija sposobnost da brani svoja prava zavisi od pristupačnog i nepristrasnog pravosudnog sistema.

Nalazi iz Ankete organizacija civilnog društva iz 2024. godine u skladu su s prethodnim godinama i potvrđuju da je praktično ostvarivanje prava na efikasan pravni lijek i dalje ograničeno. Samo 1% organizacija civilnog društva izjavilo je da je uspješno osporilo odluke koje su negativno uticale na njihova prava - u poređenju sa 4% u 2023. i 2021. godini. Istovremeno, 16% je navelo da nijesu u mogućnosti osporiti takve odluke, što je brojka veća od 8% iz 2023. godine i slična 18% u 2021. godini.

Udio organizacija civilnog društva koje su izjavile da se nijesu susrele s odlukama koje utiču na njihova prava ostao je relativno stabilan tokom sve tri godine.

¹⁵ Savjet za ljudska prava UN-a, 2025.

¹⁶ Venecijanska komisija, 2024.

¹⁷ Međunarodni sud pravde, 2024.

Izazovi vezani za pristupačnost takođe i dalje postoje. U 2024. godini, 21% organizacija civilnog društva prijavilo je poteškoće u pristupu pravnim lijekovima, prvenstveno zbog nedostatka strukturiranog ili transparentnog postupka žalbe. Ovo odražava nivo zabrinutosti uočene u 2023. godini i naglašava kontinuirano prisustvo proceduralnih prepreka koje ometaju efikasno sprovođenje prava organizacija civilnog društva.

Zaključno, iako pravne garancije za pristup efikasnom pravnom lijeku i dalje ispunjavaju međunarodne standarde na papiru, i dalje postoje neki izazovi u implementaciji. Ključni izazovi identifikovani u prethodnim procjenama - naročito kašnjenja u postupcima i nedostatak praktičnog pristupa pravnoj zaštiti - i dalje postoje i u 2024. godini. S obzirom na odsustvo reformi i kontinuiranu potvrdu ovih problema kroz nalaze ankete, ukupna procjena ostaje nepromijenjena.

Pokazatelj 1.2.b: Stepen u kom zakon štiti OCD-e od prijetnji, napada, pravnog nasilja i diskriminatornog postupanja, naročito:

- prijetnji koje uključuju zastrašivanje, uznemiravanje, klevetu, i govor mržnje na internetu i van njega;
- napada koji uključuju nasilništvo, fizičko zlostavljanje, pretresanje i oštećenje imovine;
- pravosudno uznemiravanje, uključujući proizvoljno hapšenje i pritvaranje, nezakonito ometanje komunikacija i zloupotrebu krivičnih, parničnih i upravnih postupaka ili prijetnje istima;
- ili prijetnje istima;
- diskriminatorno postupanje, uključujući nesrazmjerne zahtjeve za izvještavanje za OCD.

2024	4 – zadovoljava veći dio standarda
2023	4 – zadovoljava veći dio standarda
2021	4 – zadovoljava veći dio standarda

U 2024. godini nije bilo promjena u pravnom okviru koji reguliše zaštitu organizacija civilnog društva od prijetnji, napada, sudskog uznemiravanja ili diskriminatornog postupanja u Crnoj Gori. Kao i prethodnih godina, zaštita i fizičkih i pravnih lica, uključujući organizacije civilnog društva, ugrađena je u različite ustavne i zakonske odredbe. Crnogorski pravni okvir i dalje odražava visok stepen formalne usklađenosti s međunarodnim pravom o ljudskim pravima, pokrivajući ključna područja kao što su pravo na jednakost, zaštita od zlostavljanja, poštovanje privatnog života i zabrana diskriminacije.

Kao i u 2023. godini, Ustav Crne Gore garantuje jednaku zaštitu prava i zabranjuje mučenje, nečovječno postupanje i miješanje u fizički ili mentalni integritet. Krivični zakonik dodatno štiti pojedince i pravna lica, uključujući organizacije civilnog društva, kriminalizacijom uznemiravanja (član 166 stav a), mučenja (član 167), prijetnji sigurnosti (član 168), ometanja udruživanja (član 182) i diskriminacije (član 443), eksplicitno uključujući organizacije. Zakon o zabrani diskriminacije takođe definiše uznemiravanje, uključujući online zlostavljanje i nadzor, kao oblik diskriminacije, nudeći ključne zaštitne mjere za grupe za zagovaranje i prava manjina.

Iako normativni okvir ostaje snažan, pravni pregled iz 2024. godine potvrđuje zapažanje iz prethodnih godina da zakonodavstvo ne definiše napade ili prijetnje posebno u vezi s organizacijama civilnog društva. Opšte zakonske odredbe primjenjuju se podjednako na organizacije civilnog društva i druge subjekte, ali nedostatak prilagođene formulacije koja se odnosi na prijetnje ili uznemiravanje usmjereno na organizacije civilnog društva ograničava vidljivost i provedivost ovih zaštita u slučajevima koji su posebno usmjereni na aktere civilnog društva. Samo dvije odredbe - član 182 Krivičnog zakona i član 443 koji se odnosi na diskriminaciju - eksplicitno spominju organizacije.

Zabrinutost izražena u prethodnim procjenama u vezi sa primjenom ovih zaštita i dalje je važeća u 2024. godini. Konkretno, organizacije civilnog društva koje rade na pravima LGBTQ+ osoba i dalje prijavljuju diskriminatorni tretman i slučajeve zastrašivanja, što ukazuje na nedostatke u primjeni uprkos zakonskim

garancijama. Ovi izazovi utiču ne samo na pojedince povezane s ovim organizacijama, već i ograničavaju sigurno i ravnopravno učešće određenih segmenata civilnog društva u javnom diskursu. U 2024. godini nijesu uvedene nove institucionalne ili zakonske mjere za rješavanje ovih nedostataka.

Nezavisni monitoring u 2024. godini i dalje potvrđuje da, uprkos snažnom pravnom okviru, organizacije civilnog društva - naročito one koje se zalažu za prava LGBTQ+ osoba - ostaju izložene prijetnjama, uznemiravanju i diskriminaciji u praksi. Godišnji pregled ILGA-Europe za 2025. godinu¹⁸ dokumentuje uporni govor mržnje protiv LGBTQ+ osoba i fizičke napade usmjerene na pojedince povezane s organizacijama civilnog društva kao što su Queer Montenegro i LGBTQ+ Forum Progress. Ovi incidenti dogodili su se i online i offline, a žrtve su više puta pozivale na jaču institucionalnu zaštitu i efikasnije sankcionisanje počinilaca.

Prema podacima Crnogorskog instituta za medije,¹⁹ u Crnoj Gori je 2024. godine zabilježeno ukupno 22 slučaja prijetnji i napada na novinare. Ovo predstavlja povećanje u odnosu na 16 slučajeva u 2023. godini, iako je manje od 28 incidenata prijavljenih i u 2021. i u 2022. godini. Ovi incidenti uključivali su verbalne prijetnje, uznemiravanje, zastrašivanje, fizičke napade i napade na imovinu ili opremu. Značajan dio ovih prijetnji nastao je onlajn, a zastrašivanje putem društvenih mreža i prijeteće poruke postale su sve češće. Reakcija organa za sprovođenje zakona na ove napade bila je nedosljedna. Dok su se početne akcije, poput pokretanja istraga ili hapšenja, poboljšale u nekim slučajevima visokog profila, mnoge pritužbe se često svode na prekršaje ili odbacuju zbog tehničkih detalja, poput zastare. Ovaj nedostatak efikasnog sudskog praćenja podstiče osjećaj nekažnjivosti, što obeshrabruje novinare da prijavljuju nove incidente.²⁰

U novembru 2024. godine, značajan incident se dogodio u vezi sa novinarkom Anom Raičković, urednicom online novina Pobjeda. Vlasnik preduzeća i njegovi zaštitari su je fizički napali i prijetili joj smrću ispred restorana u Podgorici zbog njenog kritičkog izveštavanja. Srećom, policija je brzo reagovala i uhapsila više osumnjičenih, što je rijedak primjer brze akcije sprovođenja zakona u slučajevima nasilja nad novinarima u Crnoj Gori.²¹

Prema Izveštaju BTI-a za 2024. godinu²², pravosudni sistem Crne Gore i dalje je otežan političkim zastojem u popunjavanju ključnih pozicija - naročito u Ustavnom sudu - i upornom disfunkcijom, što doprinosi oslabljenom okruženju za pravičnu i nepristrasnu zaštitu organizacija civilnog društva od prijetnji, napada i sudskog uznemiravanja. Nadalje, nedavni izveštaj o praćenju medija potvrđuje stalan porast govora mržnje i dezinformacija na internetu usmjerenih na marginalizaciju civilnog društva.²³

¹⁸ ILGA Europe, 2025.

¹⁹ MMI, 2025.

²⁰ MMI, 2025.

²¹ CPJ, 2024.

²² BTI, 2024.

²³ Mreža za izveštavanje o raznolikosti, 2024.

Pokazatelj 1.2.c: Udio OCD-a koji učinkovito djeluju bez prijetnji, napada, pravnog nasilja i diskriminatornog postupanja, po:

- broju prijava zbog nedostatka zaštite OCD
- broju napada na OCD i njihove članove;
- broju slučajeva oštećenja imovine;
- broju slučajeva diskriminatornog postupanja u vezi s izvještavanjem;
- broju slučajeva u kojima su kancelarije OCD nezakonito pretresane ili podvrgnute inspekcijama;
- broju slučajeva ometanja komunikacija OCD.

Udio organizacija civilnog društva koje efikasno djeluju bez prijetnji, napada i sudskog uznemiravanja		
Godina	Organizacije civilnog društva koje su izvijestile da rade bez ikakvih smetnji	Organizacije civilnog društva su prijavile da su iskusile barem jedan oblik uplitanja
2024	78%	17%
2023	76%	17%
2021	82%	12%

U 2024. godini, 17% organizacija civilnog društva (OCD) prijavilo je da su doživjele prijetnje, fizičke napade, oštećenje imovine ili nezakonite pretrese i ometanje komunikacije od strane vlasti. Ova brojka je u skladu sa 17% zabilježenih u 2023. godini i usklađena je sa 12% zabilježenih u 2021. godini.

U 2024. godini, 78% ispitanika je navelo da se nijesu susreli ni sa jednim od ovih problema, što je slično 76% u 2023. godini i blizu 82% zabilježenih u 2021. godini.

Od ispitanika iz OCD-a u 2024. godini, 3% je potvrdilo da su se njihove organizacije suočile s prijetnjama i fizičkim napadima, dok je dodatnih 4% izjavilo da su njihovi članovi doživjeli takve incidente. Ovi nalazi ukazuju na značajnu promjenu u izloženosti nasilju ili zastrašivanju u odnosu na prethodnu godinu. Važno je napomenuti da stopa prijavljivanja vlastima ostaje izuzetno niska. Samo 1% organizacija i 4% pojedinačnih članova koji su se suočili s prijetnjama ili napadima podnijeli su službene pritužbe. Što se tiče štete na imovini, 3% OCD prijavilo je incidente u 2024. godini, što je brojka koja je u skladu s onima zabilježenim i 2021. i 2023. godine.

Od onih koji nijesu podnijeli žalbu, navedeni razlozi uključivali su nedostatak povjerenja u vlasti zbog prethodnih neefikasnih reakcija, zabrinutost za ličnu sigurnost i nedostatak znanja o tome kako podnijeti žalbu.

Izveštaji o ometanju komunikacija od strane vlasti takođe su ostali slični, sa 2% prijavljenih u 2024. godini, 3% u 2023. godini i 1% u 2021. godini.

Međutim, većina ispitanika u anketi javnih službenika smatra da su organizacije civilnog društva dovoljno sposobne da efikasno djeluju bez suočavanja s prijetnjama, napadima, sudskim uznemiravanjem ili diskriminatornim tretmanom.

SC 1.3. Mjere koje se koriste za borbu protiv ekstremizma, terorizma i pranja novca ili korupcija su ciljane i proporcionalne, u skladu s pristupom zasnovanim na riziku, i poštuju standarde ljudskih prava o slobodi udruživanja, okupljanja i izražavanja

Pokazatelj 1.3.a: Stepen u kom zakoni za borbu protiv ekstremizma, terorizma, pranja novca i korupcije ne ograničavaju nepotrebno legitimne aktivnosti OCD-a.

2024	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2023	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2021	5 – u potpunosti zadovoljava standarde

Revidirani Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma stupio je na snagu u decembru 2023. godine, a puna primjena trajala je tokom cijele 2024. godine. Ovaj zakon označava posvećenost Crne Gore borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, kao odgovor na nalaze MONEYVAL-a²⁴ i Radne grupe za finansijske akcije (FATF), koji su prethodno stavili Crnu Goru na „sivu listu” FATF-a zbog neadekvatnog nadzora u nefinansijskim sektorima, nedostatka transparentnosti u pogledu stvarnog vlasništva i nedovoljne primjene zakona.

Osim toga, očekuje se da će ove izmjene ispuniti sve uslove za dobijanje pozitivnog mišljenja Evropskog platnog vijeća (EPC) o proširenju²⁵ geografskog područja SEPA na Crnu Goru.

Novi zakon proširuje nadzor na sektore visokog rizika, jača zahtjeve za dužnu pažnju i unapređuje obaveze identifikacije i izvještavanja klijenata. Posljedično, Crna Gora je uklonjena sa „sive liste” FATF-a, što ukazuje na poboljšanu usklađenost sa međunarodnim standardima.

Dodatno, Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore izdalo je Pravilnik o stvarnim vlasnicima,²⁶ koji je stupio na snagu 27. jula 2024. godine. Ovaj pravilnik zahtijeva od subjekata osnovanih prije 20. decembra 2023. godine da registruju ili ažuriraju svoje podatke o stvarnim vlasnicima u nacionalnom registru stvarnih vlasnika do 26. augusta 2024. godine. Pravna lica moraju da koriste onlajn aplikaciju ovjerenu kvalifikovanim elektronskim potpisom zaposlenog ili ovlašćenog predstavnika sa prebivalištem u Crnoj Gori, uz pružanje detaljnih informacija i prateće dokumentacije. Za složene vlasničke strukture, neophodni su i dijagram vlasništva i izvodi iz registra.²⁷ Nepoštovanje propisa može da dovede do kazne do 20.000 eura za pravna lica i do 2.000 eura za ovlašćene predstavnike.

Ove zakonske promjene značajno unapređuju crnogorski okvir za borbu protiv pranja novca, usklađujući ga sa međunarodnim standardima.

Međutim, u praksi, prema Centru za građanske resurse, većina organizacija civilnog društva nije toga svjesna, i ne postoje dokazi o naplati kazni.

²⁴ MONEYVAL, 2023, Mjere za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, Savjet Evrope, Komitet stručnjaka za evaluaciju mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, 2023.

²⁵ Jedinstveno područje plaćanja u eurima

²⁶ Pravna pitanja CEE, 2024.

²⁷ Pravna pitanja CEE, 2024.

Pokazatelj 1.3.b: Udio OCD-a čija sposobnost da sprovede legitimne aktivnosti nije ograničena primjenom zakona u funkciji borbe protiv ekstremizma, terorizma, pranja novca i korupcije, naročito:

- pravnim nasiljem zbog navodnih veza sa ekstremizmom, terorizmom, pranjem novca i korupcijom;
- diskriminatornim ograničenjima finansiranja,
- odlukama nadležnih organa ili banaka kojima se OCD-ima onemogućava da otvore račune u bankama, šalju ili primaju sredstva.

Nalazi ankete OCD-a otkrivaju dosljedan trend u protekle tri godine u vezi s problemima s kojima se suočavaju organizacije civilnog društva, uključujući pravosudno uznemiravanje, diskriminatorna ograničenja finansiranja i prepreke u pristupu finansijama. U 2024. godini, 5% ispitanika navelo je da su njihove aktivnosti ograničene ovim problemima, a ta brojka je ostala ista od 2023. godine i uporediva je sa 6% prijavljenih u 2021. godini. Suprotno tome, većina organizacija (90% u 2024. godini) nije prijavila takva ograničenja, što odražava stabilan trend sa 89% u 2023. i 86% u 2021. godini.

SC 1.4. Javni organi OCD-e tretiraju ravnopravno s drugim subjektima (kao što su privredna društva) i jednako bez obzira na njihovu djelatnost

Pokazatelj 1.4.a Stepenu u kom se zakonima (1) od OCD-a ne traži da dostavljaju više izvještaja i informacija i (2) OCD-i ne podliježu većem broju inspekcija i sankcija od privrednih društava, pod istim uslovima.

2024	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2023	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2021	5 – u potpunosti zadovoljava standarde

U 2024. godini nije bilo promjena zakonodavnog okvira u vezi s ovim pokazateljem. Kao što je prethodno zabilježeno, udruženja i fondacije u Crnoj Gori podliježu istim finansijskim i pravnim obavezama kao i druga pravna lica, uključujući preduzeća. Prema Zakonu o računovodstvu i reviziji, organizacije civilnog društva dužne su da vode uredne računovodstvene evidencije i dostavljaju finansijske izvještaje – kao što su bilanci stanja i izvještaji o prihodima – u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS) i Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MSFI). Obim računovodstvenih obaveza može da varira u zavisnosti od veličine organizacije.

Organizacije civilnog društva podliježu i standardnom režimu građanske i pravne odgovornosti koji se primjenjuje na sve pravne subjekte. Važno je napomenuti da nijesu podložne češćim inspekcijama ili strožim sankcijama od poslovnih subjekata, što ukazuje na to da se prema zakonu sa njima postupa ravnopravno u smislu nadzora i odgovornosti.

SC 1.5. Centralni, odnosno lokalni javni organi imaju politike i pravila kojima se pospješuje rad malih organizacija u zajednici i građanskih inicijativa (grassroot organizacija)

Pokazatelj 1.5.a: Malim organizacijama na nivou zajednice, lokalnim organizacijama i građanskim inicijativama zakonski je dozvoljeno da rade bez registracije.

2024	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2023	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2021	5 – u potpunosti zadovoljava standarde

Pravni okvir u Crnoj Gori ostao je nepromijenjen u 2024. godini u pogledu statusa i djelovanja neregistrovanih lokalnih organizacija i građanskih inicijativa. Registracija je i dalje potrebna za sticanje pravnog subjektiviteta i pristup javnom finansiranju, ali zakon ne kriminalizuje niti kažnjava neformalne grupe za djelovanje bez registracije. Ovaj stav nije nov, ali je potvrđen u pravnoj praksi i tumačenju iz 2024. godine.

Zakon o nevladinim organizacijama ne uključuje kaznene mjere za grupe koje djeluju bez registracije, što potvrđuje da neformalne grupe nijesu ograničene u kolektivnom djelovanju.

Međutim, u 2024. godini nijesu uloženi bilo kakvi napor da se unaprijedi pravna jasnoća ili uvedu odredbe koje eksplicitno priznaju i podržavaju djelovanje neregistrovanih građanskih inicijativa. Kao takve, iako neregistrovane, grupe mogu da funkcionišu bez pravnih prepreka, njihov pravni status ostaje nedefinisano u domaćem zakonodavstvu. To stvara praktičnu neizvjesnost, naročito za inicijative na lokalnom nivou ili inicijative zasnovane na zajednici koje možda više naginju tome da ostanu neformalne zbog ograničenih resursa ili administrativnih kapaciteta.

Ukratko, pravni okvir je u praksi i dalje dosta popustljiv, ali i dalje nedostaje afirmativno priznanje i podrška neformalnom građanskom organizovanju. Iako Crna Gora ne sankcioniše neregistrovane operacije, odsustvo pravnog priznanja ograničava njihov pristup određenim pravima i beneficijama.

Izveštaj OECD/SIGMA o javnoj upravi za Crnu Goru²⁸ potvrđuje da administrativne procedure vezane za civilno društvo ostaju uglavnom dostupne i da u 2024. godini nijesu uvedena dodatna opterećenja koja bi ograničila djelovanje neformalnih grupa.

Pokazatelj 1.5.b: Prema zakonu, neregistrovane male organizacije na nivou zajednice, lokalne organizacije i građanske inicijative uživaju ista prava na učešće u postupcima - donošenja odluka kao i registrovane OCD.

2024	3– umjereno zadovoljava standarde
2023	3– umjereno zadovoljava standarde
2021	3– umjereno zadovoljava standarde

U Crnoj Gori, pravni okvir i dalje ograničava mogućnost neregistrovanih zajednica ili građanskih grupa da ravnopravno učestvuju u procesima donošenja odluka. U 2024. godini nijesu izvršene bilo kakve izmjene i dopune Uredbe o izboru predstavnika OCD u državna radna tijela,²⁹ koja ograničava učešće u takvim tijelima samo na registrovane organizacije. Ovaj regulatorni uslov isključuje neregistrovane i

²⁸ SIGMA, 2024.

²⁹ Detaljni kriterijumi i postupak za izbor predstavnika organizacija u radne grupe i druga radna tijela koja formiraju organi državne uprave, kao i postupak za sprovođenje javne rasprave, utvrđeni su Uredbom o izboru predstavnika organizacija civilnog društva u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija (Službeni list Crne Gore 41/18) koji je dostupan na linku <https://www.gov.me/dokumenta/1f353a31-1729-4db3-a378-e8c4610a5b04>

novooosnovane grupe iz zajedničkog oblikovanja nacrtu zakona i javnih strategija putem formalnih radnih grupa. Iako ove grupe mogu da učestvuju u javnim raspravama, ovo učešće je konsultativno i ne nudi isti nivo uticaja ili kontinuiteta u procesu kreiranja politika. Stoga, okvir ostaje samo djelimično usklađen sa međunarodnim standardima, koji priznaju pravo neformalnih aktera civilnog društva da u potpunosti učestvuju u javnim poslovima. Postojanje kriterija isključivanja - kao što su prethodno iskustvo i poreska dokumentacija - dodatno ograničava pristup inicijativama u nastajanju ili inicijativama na lokalnom nivou, bez ikakvih pravnih ili institucionalnih napora u 2024. godini za rješavanje ovih prepreka

SC 1.6. Sve OCD mogu slobodno da traže i primaju sredstva.

Pokazatelj 1.6.a: Stepen u kom relevantni zakoni dopuštaju OCD-ima da traže sredstva iz različitih izvora, između ostalog i iz inostranstva, bez neopravdanih ograničenja, u pogledu:

- donacija u gotovini ili naturi iz svih izvora;
- finansiranja iz budžeta domaćih javnih institucija;
- finansiranja od institucionalnih, korporativnih ili pojedinačnih donatora;
- finansiranja od stranih vlada ili multilateralnih agencija.

2024	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2023	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2021	5 – u potpunosti zadovoljava standarde

U Crnoj Gori, pravni okvir u 2024. godini i dalje omogućava organizacijama civilnog društva (OCD) širok pristup finansiranju iz različitih izvora, kako domaćih tako i stranih, bez nepotrebnih ograničenja. OCD imaju zakonsko pravo da konkurišu za vladina sredstva i primaju bespovratna sredstva i donacije od institucionalnih, korporativnih i pojedinačnih donatora, kao i od stranih vlada i multilateralnih agencija. Prema članu 28 Zakona o nevladinim organizacijama, OCD mogu da stiču sredstva putem članarina, dobrovoljnih priloga, poklona, donacija, nasljedstava, kamata na investicije, dividendi, zakupnine, prihoda od ekonomskih aktivnosti i drugih zakonitih sredstava. Zakon ne nameće posebna ograničenja u pogledu primanja novčanih ili nenovčanih donacija. Međutim, OCD su zakonski odgovorne za pravilno korišćenje i upravljanje sredstvima. Moraju da se pridržavaju relevantnih finansijskih propisa, uključujući računovodstvene standarde i poreske propise, i dužne su da u skladu s tim podnose finansijske izvještaje. Pored toga, kao i sva pravna lica, OCD moraju da se pridržavaju Zakona o platnom prometu, koji uređuje način obrade i transfer sredstava. Neprofitne organizacije mogu i da naplaćuju naknade za usluge, a donacije date OCD-ima oslobođenim poreza odbijaju se od poreza prema važećim poreskim propisima. Sva stečena sredstva moraju da ostanu na računima organizacije i koriste se za razumne plate, operativne troškove i aktivnosti usklađene sa misijom organizacije. Ovaj pravni i regulatorni okvir obezbjeđuje da organizacije civilnog društva u Crnoj Gori mogu da djeluju održivo i transparentno, u potpunosti poštujući međunarodne standarde o slobodi udruživanja i finansiranja.

Pokušaj uvođenja „Zakona o stranim agentima“ od strane parlamentarne koalicije Za budućnost Crne Gore u oktobru 2024. godine alarmirao je civilno društvo u zemlji. Predloženi zakon bi zahtijevao od organizacija civilnog društva koje primaju finansiranje izvan Crne Gore da se registruju kao „strani agenti“. Prijedlog je naišao na široku osudu organizacija civilnog društva i drugih parlamentarnih stranaka i nije postigao daljnji napredak u Skupštini. Slična inicijativa u Srbiji nekoliko sedmica kasnije takođe nije bila uspješna.

Ukupna ocjena za ovaj pokazatelj nije se promijenila za 2024. godinu. Međutim, ukoliko prijedlog bude dalje razmatran u parlamentarnom procesu, to će se odraziti na naredne ocjene za Crnu Goru.

Pokazatelj 1.6.b: Udio OCD-a koji mogu da pristupe različitim izvorima sredstava bez neprimjerenog uplitanja vlasti.

Nalazi ankete organizacija civilnog društva iz 2024. godine pokazuju da nije došlo do značajne promjene u korišćenju restriktivnih administrativnih praksi, kao što su proizvoljne revizije, zamrzavanje bankovnih računa ili zahtjev za registraciju stranih agenata. U 2024. godini, samo 1% anketiranih organizacija prijavilo je iskustvo sa takvim mjerama, što je slično 2% prijavljenih u 2023. godini. Primjetno je da nijedan ispitanik nije prijavio ove probleme u 2021. godini. S druge strane, udio organizacija civilnog društva koje su potvrdile da se nijesu suočile sa takvim ograničenjima neznatno se poboljšao tokom vremena. U 2024. godini, 90% ispitanika izjavilo je da nijesu iskusili proizvoljne revizije, zamrzavanje računa ili obaveze registracije stranih agenata. Ova brojka je blizu 93% prijavljenih u 2023. godini i pokazuje promjenu u odnosu na 82% u 2021. godini.

SC 1.7. OCD-ima je dostupna javna finansijska i nefinansijska podrška u zemljama korisnicama programa IPA i pruža se na transparentan, odgovoran, pravedan i nediskriminatoran način

Pokazatelj 1.7.a: Iznos javnih sredstava dostupnih za OCD-e i udruženja jasno je naveden u zakonima i drugim pravnim propisima, a prava i dužnosti državnog organa nadležnog za određivanje i revidiranje nivoa dostupnih javnih sredstava jasno su definisani zakonom.

2024	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2023	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2021	5 – u potpunosti zadovoljava standarde

U 2024. godini, Crna Gora je ostala jedina zemlja u regionu u kojoj je državno finansiranje civilnog društva eksplicitno propisano zakonom u okviru nacionalnog budžeta. Tokom izvještajnog perioda nije bilo promjena u zakonodavnom okviru koji reguliše javno finansiranje organizacija civilnog društva, a nivo finansiranja dostupan iz nacionalnog budžeta ostao je onakav kako je definisan postojećim zakonima i propisima.

Kao i prethodnih godina, član 32 Zakona o nevladinim organizacijama propisuje da država mora da izdvoji najmanje 0,5% godišnjeg državnog budžeta za podršku radu nevladinih organizacija. Ova alokacija je raspoređena u tri ključne oblasti: najmanje 0,3% je namijenjeno za aktivnosti u javnom interesu, 0,1% je namijenjeno za projekte koji podržavaju zaštitu osoba s invaliditetom, a najmanje 0,1% je rezervisano za sufinansiranje ili međufinansiranje inicijativa nevladinih organizacija koje primaju podršku iz fondova Evropske unije. Cilj ove zakonske odredbe je da obezbijedi stabilan i struktuiran pristup javnom finansiranju civilnog društva, iako stvarna primjena i uticaj mogu da budu podložni promjenama.

Značajan razvoj događaja u Crnoj Gori u 2024. godini bilo je osnivanje prvog državnog Resursnog centra za organizacije civilnog društva u Crnoj Gori, koji pruža podršku organizacijama civilnog društva u zemlji. Aktivnosti Resursnog centra prethodno je finansirala EU. Istovremeno, objavljen je prvi poziv za finansiranje organizacija civilnog društva zasnovano na programima, pružajući dugoročnu, osnovnu podršku, što označava odstupanje od tradicionalnog pristupa zasnovanog na projektima.

Pokazatelj 1.7.b: Procenat javnog budžeta koji se isplaćuje OCD-ima na godišnjem nivou.

Vrijednost stvarno isplaćenih sredstava za organizacije civilnog društva za 2024. godinu nije bila dostupna u vrijeme pisanja ovog dokumenta.

Pokazatelj 1.7.c: Stepen u kom zakonske odredbe kojima se uređuje raspodjela javnih sredstava OCD-ima osiguravaju da:

- kriterijumi finansiranja jasno su definisani, objektivni i javno objavljeni;
- ocjenjivanje prijedloga je jasno i nepristrasno;
- sukobi interesa jasno su regulisani;
- uslovi izvještavanja jasni su i srazmjerni.

2024	3 – umjereno zadovoljava standarde
2023	3 – umjereno zadovoljava standarde
2021	3 – umjereno zadovoljava standarde

U 2024. godini nije bilo promjena u zakonodavnom okviru koji reguliše finansiranje organizacija civilnog društva. Zakon o nevladinim organizacijama i prateći podzakonski akti i dalje regulišu te procedure.

Prema članu 32v stav 2 Zakona, komisije za finansiranje moraju objaviti javne pozive na internet stranici nadležnog državnog organa i na portalu e-Uprave. Pravilnik o javnim pozivima (član 3) obavezuje komisiju da objavi jasne kriterijume za finansiranje. Ovi kriterijumi, kako su definisani u članu 32d, uključuju kvalitet predloženih projekata i programa, kao i kapacitet i relevantnost nevladine organizacije koja podnosi zahtjev za oblast od javnog interesa. Iako se uopšteno smatraju pravednim i relevantnim, primjena kriterijume i dalje izaziva zabrinutost u pogledu transparentnosti i dosljednosti.

Član 32b stav 4 propisuje da predstavnici organizacija civilnog društva u komisiji za finansiranje ne mogu da glasaju o prijedlozima koje su kandidovale organizacije koje su ih nominovale. Međutim, Uredba o izboru predstavnika organizacija civilnog društva u radna tijela državne uprave nameće restriktivne uslove za učešće u komisiji za finansiranje i ne predviđa mehanizam za imenovanje nezavisnih eksternih članova u komisiju za finansiranje. Iako postoji potencijalni rizik od pristrasnosti, još uvijek ne postoji zakonska obaveza da predstavnici nevladinih organizacija formalno prijave odsustvo sukoba interesa. Štaviše, ovi predstavnici ne djeluju u ličnom svojstvu, što dodatno komplikuje integritet i nezavisnost njihove uloge – naročito kada međusobno povezane mreže nevladinih organizacija podržavaju međusobne kandidature.

Dodatni nedostaci uključuju uslov prebivališta, koji ograničava podobnost za komisiju na stanovnike Crne Gore, i nedostatak jasnoće u vezi s tim da li se prijavi samo jedan kvalifikovani kandidat ili kada se uopšte ne objavi javni poziv (čl. 3, 5, 6, 8, 9 Uredbe). Ograničenje samo na stanovnike Crne Gore predstavlja izazov jer je zemlja vrlo mala, s ograničenim brojem relevantnih stručnjaka. Teško je izbjeći sukob interesa.

Prema članu 32d, sve podnesene projekte moraju da ocijene dva nezavisna evaluatora odabrana s javno objavljene liste Ministarstva javne uprave. Na osnovu ocjena evaluatora, komisija utvrđuje rang listu (član 32e). Projekti koji ostvare manje od 50% ukupnih bodova - ili manje od 50% za prvi kriterijum ocjenjivanja - automatski se isključuju iz daljeg razmatranja za finansiranje.

Iako Zakon ne utvrđuje šire obaveze izvještavanja osim podnošenja konačnih izvještaja tijelu za finansiranje, postoje dodatni zahtjevi za projekte sufinansirane od strane EU prema Uredbi o sufinansiranju iz 2018. godine. Prema članu 10, organizacije civilnog društva moraju da dostave primjerke izvještaja o napretku i završnih izvještaja nadležnom ministarstvu. Član 12 ih obavezuje da, na zahtjev, dostave sve dodatne informacije i finansijsku dokumentaciju. U slučajevima neispunjavanja obaveza, davanja lažnih podataka, zloupotrebe sredstava ili povredu ugovora, ministarstvo može da raskine sporazum o sufinansiranju i traži povraćaj novca, uključujući i zakonsku kamatu.

Vlada je 2024. godine usvojila Odluku o prioritetnim oblastima od javnog interesa i iznosima finansiranja projekata i programa nevladinih organizacija, koja odražava odredbe Odluke iz 2023. godine. Budući da nije bilo promjena, ukupna ocjena ostaje u skladu s ocjenom iz prethodne godine.

Međutim, ključni problem koji je pogodio nevladine organizacije u 2024. godini bilo je kašnjenje u finansiranju projekata finansiranih iz državnog budžeta. Iako je poziv za prijedloge projekata objavljen krajem marta 2024. godine - u zakonski propisanom roku - pojavio se veliki problem s isplatom sredstava. Odobrenje je dato tek krajem decembra 2024. godine, što je spriječilo organizacije civilnog društva da sprovedu planirane aktivnosti tokom godine. Posljedično, sprovođenje projekata je odloženo za 2025. godinu.

Pokazatelj 1.7.d: Centralne vlasti javno objavljuju dovoljno detaljne informacije o raspodjeli sredstava za identifikaciju pojedinačnih dobitnika sredstava.

2024	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2023	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2021	5 – u potpunosti zadovoljava standarde

U skladu sa prethodnim pokazateljem, situacija je ostala isto kao i u prethodnoj godini izveštavanja u pogledu otvorenosti i transparentnosti institucija centralne vlasti i objelodanjanja dovoljno detaljnih informacija javnosti o dodjeli sredstava. Sva ministarstva objavljuju informacije o raspodjeli sredstava na svojim internet stranicama, sa dovoljno detaljnim informacijama za identifikaciju pojedinačnih dobitnika sredstava.

Prema Anketi javnih vlasti za 2024. godinu, velika većina javnih službenika smatra da je mjera u kojoj nadležne vlasti javno objavljuju informacije o dodjeli javnog finansiranja organizacijama civilnog društva bila dovoljno javna.

Pokazatelj 1.7.e: Proportion of CSOs indicating that the provision of domestic public funds is transparent, fair, and non-discriminatory.

2024	1 – ne zadovoljava standarde
2023	1 – ne zadovoljava standarde
2021	1 – ne zadovoljava standarde

Prema podacima iz Ankete OCD-a, samo 10% organizacija civilnog društva izjavilo je da je finansiranje transparentno i pravedno. Ova brojka je slična 8% u 2021. godini i niža od 18% u 2023. godini. Što se tiče transparentnosti, 40% OCD-a navelo je da je javno finansiranje ili dovoljno transparentno ili vrlo transparentno. Međutim, što se tiče pravednosti, nijedna OCD nije opisala finansiranje kao vrlo pravedno, dok ga je 21% smatralo dovoljno pravednim.

Nasuprot tome, značajna većina javnih službenika odgovorila je da se finansiranje OCD-a obezbjeđuje transparentno i pravedno.

Pokazatelj 1.7.f: Javno finansiranje ne isključuje OCD na osnovu sastava njihovog članstva.

Prema Anketi OCD iz 2024. godine, 76% je izjavilo da se prijavilo za javno finansiranje, što je u skladu s brojkama od 72% u 2023. i 74% u 2021. godini. Od onih koji su se prijavili, 79% je izjavilo da njihovi zahtjevi nijesu bili uspješni, u poređenju sa 68% u 2023. i 77% u 2021. Među OCD čiji su zahtjevi odbijeni, većina (59%) smatra da je primarni razlog taj što vlasti imaju tendenciju da finansiraju njihove preferirane organizacije – percepcija koja je takođe dominirala u 2023. i 2021. godini. Dodatnih 21% pripisalo je svoje odbijanje jakoj konkurenciji, dok je 9% priznalo da njihovi prijedlozi nijesu bili dovoljno kvalitetni. Osim toga, 7% OCD je izjavilo da vlasti nijesu bile voljne da finansiraju rad vezan za zajednice kojima služe i koje predstavljaju.

Među OCD-ima koji se nijesu prijavili za javno finansiranje, 27% je navelo nedostatak realnih šansi za uspjeh (smanjenje u odnosu na 44% u 2023. i 52,6% u 2021. godini). Ukupno 15% propustilo je rok za podnošenje prijave (porast u odnosu na 7% u 2023. i 5,3% u 2021. godini), dok je 12% izjavilo da im ili nije potrebno javno finansiranje ili da im je postupak prijave previše složen. Nadalje, 8% je izjavilo da su dostupna sredstva premala da bi opravdala prijavu.

Javni službenici su smatrali da je raspodjela javnih sredstava od strane njihovih institucija inkluzivna, što znači da je finansiranje bilo dostupno širokom spektru organizacija civilnog društva koje predstavljaju različita pitanja i zajednice.

SC 1.8. Pojedinci i korporacije uživaju poreske pogodnosti po osnovu svojih donacija OCD-ima.

Pokazatelj 1.8.a: Poreski propisi omogućuju poreske olakšice u vezi sa:

- pojedinačnim davanjima
- korporativnim davanjima

2024	3 – umjereno zadovoljava standarde
2023	3 – umjereno zadovoljava standarde ³⁰
2021	3 – umjereno zadovoljava standarde

Poreski okvir Crne Gore u 2024. godini i dalje dozvoljava korporativnim donatorima da odbiju do 3,5% svojih ukupnih prihoda za donacije priznatim organizacijama od javnog interesa, uključujući organizacije civilnog društva.³¹ Dodatno, profit koji OCD ostvare od ekonomske aktivnosti oslobođen je poreza do 4.000 eura godišnje, pod uslovom da se prihod ponovo uloži u zakonske ciljeve organizacije.³² Ove odredbe predstavljaju pozitivno usklađivanje sa međunarodnim standardima koji podstiču korporativnu filantropiju.

Međutim, poreske olakšice za pojedinačne donacije u praksi uglavnom ne postoje. Iako Zakon o porezu na dohodak fizičkih lica dozvoljava određene odbitke za dokumentovane troškove, on eksplicitno ne uključuje donacije organizacijama civilnog društva koje se odbijaju od poreza.³³

Kao rezultat toga, pojedinci imaju malo finansijskog podsticaja za doniranje, a takvo davanje ostaje nedovoljno iskorišćeno. To je pogoršano nedostatkom javne svijesti i nejasnim administrativnim procedurama, što dodatno obeshrabruje individualno davanje.³⁴

Pokazatelj 1.8.b: Udio privatnih lica koja su dala novac OCD-ima.

Prema Svjetskom indeksu davanja za 2024. godinu Fondacije za pomoć dobrotvornim organizacijama (*Charities Aid Foundation*)³⁵, u Crnoj Gori je došlo do pada broja ljudi koji doniraju novac nekoj organizaciji. U 2024. godini, 28% osoba je doniralo novac, u poređenju sa 33% u 2023. godini³⁶, i 39% u 2021. godini³⁷.

30 Nakon revizije metodologije procjene, vrijednost ovog pokazatelja snižena je sa 4 na 3 za 2021. i 2023. godinu. Vrijednost za 2024. godinu u skladu je sa novom metodologijom. Za više informacija v. smjernice za metodologiju.

31 COF, 2018.

32 PwC, 2025.

33 PwC, 2025.

34 TÜSEV, 2024.

35 CAF, 2024.

36 CAF, 2023.

37 CAF, 2021.

SC 1.9. OCD-ima su dostupne poreske pogodnosti.

Pokazatelj 1.9.a Stepen u kom važeći poreski propisi obezbjeđuju sljedeće:

- ne oporezuju se prihodi OCD od grantova, donacija i članarina, prihodi od privrednih aktivnosti, prihodi od ulaganja, nekretnina, poklona i nasljeđa;
- bilo koji višak prihoda ili profita ostvarenog kroz privrednu aktivnost i koji se koristi u svrhe vezane za misiju od strane OCD ne podliježe porezu na prihod/profit preduzeća.

2024	3 – umjereno zadovoljava standarde
2023	3 – umjereno zadovoljava standarde
2021	3 – umjereno zadovoljava standarde

U 2024. godini nije bilo promjena u okviru poreskih olakšica za organizacije civilnog društva u Crnoj Gori u poređenju sa 2023. godinom. Regulatorno okruženje ostalo je isto. Prema Zakonu o porezu na dobit pravnih lica,³⁸ OCD koje se bave neprofitnim aktivnostima i dalje su oslobođene poreza na dobit. Međutim, one koje se bave ekonomskim aktivnostima moraju da se registruju u Centralnom registru pravnih lica, kako je propisano Zakonom o nevladinim organizacijama. Svaka dobit ostvarena od ovih aktivnosti mora ponovo da se uloži u Crnoj Gori kako bi se podržali osnovni ciljevi organizacije. Član 32 istog Zakona zadržava povoljnu odredbu za OCD registrovane za obavljanje ekonomskih aktivnosti, omogućavajući smanjenje oporezive osnovice do 4.000 eura, pod uslovom da se dobit koristi za ostvarivanje ciljeva organizacije. Iako ova mjera podržava održivost, prag se nije promijenio i možda će biti potrebna buduća prilagođavanja kako bi se bolje odrazila inflacija i trenutni ekonomski uslovi. Pored toga, Član 6 Zakona i dalje navodi širok spektar neprofitnih subjekata, uključujući OCD, kao oslobođene poreza na dobit. Ovo oslobođenje ostaje ključni mehanizam za obezbjeđenje finansijske stabilnosti i razvoja sektora. Nadalje, član 14 stav 1, koji je uveden zbog napora zagovaranja OCD-a, i dalje se primjenjuje u 2024. godini. On omogućava poresko oslobođenje za domaće donacije usmjerene ka ciljevima od javnog interesa, kao što su zdravstvo, obrazovanje, zaštita životne sredine i smanjenje siromaštva, čime se postižu filantropski doprinosi. Sveukupno, pravni okvir i dalje pruža podržavajuće fiskalne mjere za OCD-e, ali u 2024. godini nijesu izvršene dodatne reforme ili prilagođavanja.

Crna Gora ostaje jedna od korisnica programa IPA u kojoj ne postoji Zakon o socijalnim preduzećima. Proces koji je u Crnoj Gori započeo 2013. godine, kada je pripremljen prednacrt Zakona o socijalnom preduzetništvu, uz planiranu Strategiju i Akcioni plan, zaustavljen je i od tada nijesu preduzeti bilo kakvi dalji koraci, ostavljajući Crnu Goru bez posebnog pravnog okvira za socijalna preduzeća.

38 Službeni list Crne Gore 65/01, 12/02, 80/04

SC 1.10. Javne politike i zakonsko okruženje pružaju podsticaje i pospješuju volontiranje i rad u OCD-ima.

Pokazatelj 1.10.a: Usvojeni su zakoni kojima se reguliše volontiranje.

2024	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri
2023	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri
2021	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri

U 2024. godini nije bilo promjena u vezi sa pravnim okvirom za volontiranje u Crnoj Gori. Situacija je ostala ista kao i prethodnih godina.

Zakon o volonterskom radu³⁹ i dalje je na snazi. Međutim, on i dalje konceptualizira volontiranje prvenstveno kao poseban oblik radno-pravnog odnosa, a ne kao dobrovoljni građanski angažman. Dugo očekivani nacrt Zakona o volontiranju, koji je u pripremi od 2019. godine⁴⁰ i ima za cilj uvođenje jasnijeg i podsticajnijeg pravnog okvira, nije usvojen ni 2024. godine.

Shodno tome, ključni problemi su i dalje prisutni. Postojeći zakon reguliše „volonterski rad“ formalizovanim, ugovornim pristupom, što uzrokuje konfuziju i ograničava praktičnu primjenu. To uključuje administrativna opterećenja, nedostatak podrške za korporativno volontiranje i minimalnu starosnu granicu (15 godina) koja formalno isključuje mlađe učenike, uprkos njihovom učešću u volonterskim aktivnostima kroz školske programe i akreditovane vannastavne inicijative.

Pokazatelj 1.10.b: Strategijama i programima vlade za volonterski rad podržava se volontiranje za OCD-e i dodjeljuje dovoljno sredstava za njihovu realizaciju.

2024	1 – ne zadovoljava standarde
2023	1 – ne zadovoljava standarde
2021	1 – ne zadovoljava standarde

Kao i prethodnih godina, ni u 2024. godini nije usvojena ni sprovedena vladina strategija ili program koji posebno podržava volontiranje. Situacija ostaje nepromijenjena u odnosu na 2023. godinu.

Iako postojeći Zakon o volonterskom radu predviđa da se strateški prioriteti za razvoj volontiranja utvrđuju kroz Strategiju za razvoj volontiranja, takva strategija nije bila na snazi 2024. godine. Posljednja usvojena nacionalna strategija – Strategija za razvoj volontiranja 2010–2015 – istekla je bez donošenja nove.

Ovo kontinuirano odsustvo strateškog okvira podriva sistematsko promovisanje i podršku volontiranju, uključujući volontiranje u i putem organizacija civilnog društva. U 2024. godini nijesu prijavljeni nikakvi namjenski javni resursi ili programi podrške usmjereni na volontiranje.

Uprkos izolovanim naporima kroz obrazovanje ili programe za mlade koji podstiču volonterski angažman, oni nijesu koordinisani ni podržani u okviru formalne nacionalne politike volontiranja ili programa finansiranja.

³⁹ Službeni list Crne Gore 26/2010, 31/2010, 14/2012 i 48/2015

⁴⁰ U 2019. godini, nacrt Zakona o volontiranju pripremljen je kako bi se riješile ključne kritike postojećeg Zakona o volonterskom radu. Nacrt uvodi novu definiciju volontiranja i uklanja značenje izrazan „volonterski rad“. Omogućava kompanijama, pod određenim uslovima, da organizuju volontiranje kao dio svojih napora u oblasti društvene odgovornosti preduzeća. Za razliku od važećeg zakona, on oslobađa organizatore od potpisivanja ugovora za volonterske angažmane kraće od 10 sati sedmično i jasno razlikuje volontiranje od stručnog osposobljavanja. Nacrt takođe zamjenjuje volontersku knjižicu sertifikatom koji izdaje organizator, a u kojem se detaljno navode stečene vještine i znanja volontera.

Pokazatelj 1.10.c: Udio OCD-a koji koriste državne strategije i programe zapošljavanja.

Prema Anketi organizacija civilnog društva iz 2024. godine, 21% organizacija civilnog društva prijavilo je da ima koristi od vladinih programa zapošljavanja, što je u skladu sa 19% prijavljenih u 2023. godini, ali pokazuje pad u odnosu na 31% u 2021. godini. OCD su najčešće spominjale svoje učešće u Programu stručnog osposobljavanja za univerzitetske diplomce i programima javnih radova. Ovi programi, koji se sprovode u saradnji sa različitim institucijama i organizacijama, podržavaju aktivnosti od javnog interesa i neprofitne aktivnosti, kao što su socijalna zaštita, zaštita životne sredine i pomoć starijim osobama. Njihov cilj je promocija socijalne inkluzije i unapređenje radnih vještina učesnika.

Pokazatelj 1.10.d: Udio organizacija civilnog društva koje imaju koristi od državnih strategija i programa volontiranja.

U 2024. godini nije postojala strategija volontiranja. U skladu s tim, samo 1% ispitanika u Anketi OCD-a izjavilo je da je imalo koristi od državnih strategija i programa volontiranja.

Pokazatelj 1.10.e: Udio zaposlenih u organizacijama civilnog društva u odnosu na ukupnu radnu snagu

Udio zaposlenih u sektoru civilnog društva u odnosu na ukupnu radnu snagu u Crnoj Gori u 2024. godini iznosi približno 0,65%.

Prema Izveštaju Monitoring Matrice za 2024. godinu, Crna Gora je 2024. godine imala ukupno 1.590 zaposlenih u sektoru civilnog društva.⁴¹ Prema podacima Svjetske banke, ukupna radna snaga u Crnoj Gori u 2024. godini iznosila je 245.288.⁴²

Pokazatelj 1.10.f: Procentat osoba koje su volontirale u organizaciji.

Prema CAF World Giving Index-au za 2024. godinu, 9% ljudi u Crnoj Gori prijavilo je volontiranje za neku organizaciju, što je blagi pad u poređenju sa 11% u 2021. godini, a u skladu je sa 9% zabilježenih u 2023. godini.⁴³

⁴¹ BCSDN, 2024.

⁴² Svjetska banka, 2024.

⁴³ CAF, 2024.

Specifični cilj 2

Ojačana saradnja i partnerstvo između OCD-a i institucija javnog sektora

SC 2.1. Institucije i organi javnog sektora uključuju OCD-e u postupke donošenja odluka i javnih politika.

Pokazatelj 2.1.a: Djelotvorno se sprovode konsultacije sa OCD-ima o zakonima, podzakonskim aktima, strategijama i drugim aktima od javnog interesa i reformama politika:

- OCD-i imaju pristup nacrtima dokumenata od početka postupka njihove izrade do kraja postupka usvajanja;
- ostavlja se najmanje 15 dana za komentare prije nego nacrt dokumenta uđe u postupak usvajanja;
- vanredni/ubrzani postupci usvajanja propisa bez omogućavanja konsultacija primjenjuju se samo u izuzetnim slučajevima i kada je to opravdano;
- izvještaji o rezultatima javnih konsultacija, uključujući razloge za odbijanje komentara, pravovremeno se objavljuju;
- članovi radnih grupa iz OCD-a biraju se na osnovu javnog poziva, jasnih kriterijuma i u skladu s ravnopravnim postupanjem;
- članovi radnih grupa iz OCD-a predstavljaju cijelo društvo, uključujući udruženja žena, LGBTIQ zajednicu, migrante manjine, udruženja lica s invaliditetom i druge, po potrebi, a u skladu s pristupom zasnovanom na ljudskim pravima.

2024	4 – zadovoljava veći dio standarda
2023	4 – zadovoljava veći dio standarda
2021	4 – zadovoljava veći dio standarda

U 2024. godini, pravni okvir koji reguliše učešće OCD u kreiranju politika ostao je nepromijenjen. Relevantni zakoni i propisi — naime, Zakon o državnoj upravi,⁴⁴ Uredba o izboru predstavnika OCD u radna tijela,⁴⁵ Strategija za saradnju državnih organa uprave i nevladinih organizacija⁴⁶ — nastavili su da definišu procedure za javne konsultacije, uključujući pristup nacrtima dokumenata, vremenske rokove za povratne informacije i kriterijume za učešće u radnim grupama.

Uprkos pokretanju portala e-Participacija⁴⁷ u martu 2019. godine kao dijela crnogorske platforme e-Uprava, učešće građana u javnim konsultacijama ostaje problematično. Centar za građansko obrazovanje u političkom sažetku za 2024. godinu, pod nazivom „Građani u fokusu”,⁴⁸ identifikuje značajne nedostatke između pravnog okvira za javne konsultacije i njihove praktične primjene. Glavni problem je neuspjeh ministarstava da objave obavezne godišnje liste zakona i strategija za javnu raspravu.⁴⁹ Zaključno sa septembrom 2024. godine, samo je Ministarstvo pravde ispunilo ovu obavezu.

Kvalitet konsultacija u ranoj fazi takođe je slab. U 2022. godini upućeno je 22 poziva za konsultacije, ali je

⁴⁴ Službeni list Crne Gore 78/18, 70/21 i 52/22

⁴⁵ Službeni list Crne Gore 41/18

⁴⁶ Vlada Crne Gore 2022.

⁴⁷ Portal eParticipacija, 2025.

⁴⁸ CCE, 2024(b)

⁴⁹ U 2022. godini, samo tri ministarstva su ispunila taj zahtjev, a u 2023. godini to je učinilo samo Ministarstvo kulture i medija – samo da bi uključilo zastarjelu stavku.

samo šest rezultovalo objavljenim izvještajima, koji su obuhvatili doprinos samo osam učesnika. U 2023. godini, samo šest poziva rezultovalo je sadva izvještaja s jednim smislenim komentarom. Nadalje, povratne informacije o primljenim komentarima često se ne daju, što ograničava uticaj građana na politike. Izvještavanje o javnim raspravama je nedosljedno, s obzirom na to da je u 2023. godini objavljeno samo 24 od 50 potrebnih izvještaja, a mnogi su odloženi. Izvještaji često ne uključuju doprinose sa rasprava uživo (za razliku od pisanih podnesaka) i nedostaju im jasna objašnjenja o tome kako su komentari obrađeni. Osim toga, glavne vladine platforme za objavljivanje materijala za konsultacije ne koriste se efikasno, a mnoge objave su pogrešno označene ili ih je teško pronaći. U 2023. godini, samo šest od 50 poziva objavljeno je na obje platforme kako je propisano.

Tehnička pitanja dodatno otežavaju dostupnost. Vremenski raspored konsultacija takođe izaziva zabrinutost; na primjer, zakonodavne rasprave pokrenute su neposredno prije godišnjih odmora, što ograničava angažman civilnog društva i stručnjaka. Pogrešna klasifikacija konsultacija dodatno povećava metrike učešća i zbunjuje različite konsultativne faze. Konačno, odsustvo demografskih podataka o učesnicima otežava inkluzivnost. Bez informacija o polu, starosti i statusu manjine, procjena zastupljenosti crnogorskog društva u procesu konsultacija je nemoguća. Ukratko, iako okvir za javne konsultacije postoji u Crnoj Gori, njegova primjena je otežana kašnjenjima, niskim stepenom angažovanja i nedostatkom transparentnosti i inkluzivnosti, što urušava kredibilitet učešća građana u donošenju odluka.⁵⁰

Štaviše, institucionalna infrastruktura za učešće nije unaprijeđena. Savjet za saradnju između Vlade i nevladinih organizacija, ključno tijelo namijenjeno podsticanju dijaloga, ostalo je neaktivno u 2024. godini. Uprkos formalnim mehanizmima, mogućnosti za inkluzivno i pravovremeno angažovanje – naročito za neregistrovane inicijative ili organizacije civilnog društva koje predstavljaju nedovoljno zastupljene grupe – u praksi su i dalje ograničene.

Organizacije civilnog društva i Agenda reformi u Crnoj Gori

Proces konsultacija za crnogorsku Agendu reformi za period 2024–2027,⁵¹ rukovođen propisima EU, imao je za cilj promovisanje inkluzivnosti, transparentnosti i efikasnosti. Sproveden je u dvije glavne faze: početni okrugli sto održan je 18. aprila 2024. godine, nakon čega su uslijedile konsultacije na visokom nivou početkom maja. Ovi događaji okupili su predstavnike civilnog društva, akademske zajednice, poslovnog sektora i javnih institucija. Od 63 pozvana učesnika, mnogi su došli iz nevladinih organizacija, akademske zajednice i privatnog sektora, doprinoseći raznolikom i participativnom procesu.

Zainteresovanim stranama dozvoljeno je da dostave pisane komentare do 22. aprila, a prema vladinim izvorima, sve povratne informacije su obrađene, a odgovori su podijeljeni učesnicima. Ove konsultacije su navodno doprinijele finalizaciji vremenskih okvira reformi, usklađujući ih s institucionalnim kapacitetima Crne Gore i očekivanjima Evropske komisije. Vlada je takođe pokazala transparentnost objavljivanjem različitih nacrti i verzija Reformske agende tokom različitih faza njenog usvajanja.

Međutim, neka ograničenja su uticala na kvalitet i inkluzivnost procesa. Prema nezavisnim izvještajima o praćenju⁵², za javne povratne informacije je predviđeno samo deset dana, uprkos nacionalnim standardima koji zahtijevaju 20 do 40 dana konsultacija. Ministarstvo evropskih poslova potvrdilo je da je primljeno samo 15 pisanih komentara, prvenstveno u vezi s izvodljivošću predloženih rokova, mjerama za osnaživanje žena i poboljšanjima u vladavini prava i digitalnoj tranziciji. Sudbina ovih prijedloga ostaje nejasna, jer nije objavljen formalni javni izvještaj o konsultacijama, a dostupne informacije pružaju samo opšte izjave o pregledu povratnih informacija. Štaviše, neki komentari su navodno odloženi za raspravu u kasnijim fazama sprovođenja Reformske agende.

Iako je druga faza konsultacija najavljena za august i septembar 2024. godine, ona se sastojala od

50 CCE, 2024(b)

51 Praćenje reformske agende, Crna Gora 2025.

52 Institut Alternativa, 2025.

međuresornih vladinih diskusija i nije uključivala civilno društvo ili građane. Važno je napomenuti da tokom cijelog procesa razvoja nije bilo formalnih konsultacija sa Skupštinom ili relevantnim odborima, niti je ijedno skupštinsko tijelo pokrenulo diskusije ili pozvalo vladine predstavnike da predstave Reformsku agendu.⁵³

Izveštaj SIGMA-e o praćenju za Crnu Goru za 2024. godinu⁵⁴ ističe da, iako postoji pravni osnov za konsultacije s organizacijama civilnog društva, primjena je često simbolična, a ne suštinska. Izveštaj napominje da je učešće civilnog društva otežano neaktivnim tijelima za koordinaciju i nedostatkom mehanizama odgovornosti koji bi osigurali da se povratne informacije javnosti odražavaju u konačnim rezultatima politika. Prema izvještaju, Crna Gora se i dalje suočava s izazovima u efikasnom sprovođenju javnih konsultacija u procesu kreiranja politika. U 2023. godini, samo 26% usvojenih zakona i strategija bilo je podvrgnuto javnim konsultacijama; konkretno, to je uključivalo 12 od 45 zakona (27%) i 7 od 28 strategija (25%). Nadalje, čak i kada se konsultacije održe, samo oko jedna trećina (34%) sprovodi se putem centralnog portala za e-Participaciju, koji i dalje nedovoljno koriste i građani i zainteresovane strane, uprkos tome što Ministarstvo javne uprave daje jasne smjernice za njegovo korišćenje. Iako se ministarstva uglavnom pridržavaju zakonskog minimalnog perioda konsultacija od 20 dana i koriste razuman raspon metoda konsultacija - kao što su javni sastanci - ovo ne rješava u potpunosti ograničeno ukupno učešće. Ipak, kada se konsultacije sprovedu, izvještaji su obično dobro pripremljeni, često uključujući povratne informacije i o prihvaćenim i o odbijenim komentarima, što je pozitivan pokazatelj proceduralne zrelosti. Ipak, ostaje značajna zabrinutost u vezi sa percepcijom građana: samo 35% vjeruje da vlada istinski uključuje zainteresovane strane - bilo iz civilnog društva ili privatnog sektora - u oblikovanje zakonodavstva i politika. Ovaj nizak nivo povjerenja odražava regionalne trendove, budući da je prosjek za Zapadni Balkan 32%, i naglašava hitnu potrebu za sistemskim poboljšanjima u transparentnosti, komunikaciji i mehanizmima povratnih informacija unutar procesa konsultacija u Crnoj Gori.⁵⁵

Rezultati koje je predstavila SIGMA u skladu su s rezultatima Ankete o organizacijama civilnog društva iz 2024. godine, gdje je 21% ispitanika iz OCD-a izjavilo da su vlasti efikasno konsultovale njihove OCD prilikom izrade zakona, podzakonskih akata, strategija, akata od javnog interesa ili reformi politika, u poređenju sa 31% u 2023. i 34% u 2021. godini.

Samo 10% svih OCD obuhvaćenih anketom izjavilo je da su imale pristup nacrtu dokumenta od početka procesa izrade do kraja procedura koje je obezbijedilo vladino tijelo u 2023. godini, što je pad u odnosu na 24% u 2023. i 26% u 2021. godini.

Samo 15% organizacija civilnog društva izjavilo je da su imale najmanje 15 dana na raspolaganju za komentarisanje, što pokazuje pad od 11 procentnih poena u odnosu na 26% prijavljenih 2023. godine, a takođe i ispod 22% iz 2021. godine.

U 2024. godini, 15% ispitanika iz OCD-a izjavilo je da je njihov predstavnik član radne grupe zadužene za razvoj zakona, podzakonskih akata, strategija ili akata od javnog interesa i reformi politika, slično kao u 2023. godini sa 20% i 2021. godini sa 23%.

Ipak, anketa javnih službenika pokazala je da većina javnih službenika smatra da su efikasno konsultovali organizacije civilnog društva prilikom izrade zakona, podzakonskih akata i drugih strateških dokumenata u 2024. godini, što je suprotno percepcijama ispitanika iz OCD.

Pokazatelj 2.1.b: OCD-i su efektivno uključeni u mehanizme za nadzor.

Ovaj pokazatelj nije razmatran.

⁵³ Praćenje reformske agende, Crna Gora 2025.

⁵⁴ OECD/SIGMA, 2024.

⁵⁵ OECD/SIGMA, 2024.

Pokazatelj 2.1.c: Udio OCD-a uključenih u konsultacije u postupku izrade izvještaja države po osnovu preuzetih međunarodnih obaveza u oblasti ljudskih prava i drugih zakonskih obaveza i sprovođenju preporuka nadležnih organa datih sporazuma.

Ovaj pokazatelj nije razmatran.

SC 2.2. Institucije i organi javnog sektora priznaju značaj civilnog društva za društvenu raspravu o javnim politikama i procesu evropskih integracija.

Pokazatelj 2.2.a: Stepen u kom OCD-i pozitivno ocjenjuju postupanje javnih službenika prema civilnom društvu.

52024	1 – ne zadovoljava standarde	16%
2023	1 – ne zadovoljava standarde	18%
2021	1 – ne zadovoljava standarde	13%

Istraživanje organizacija civilnog društva iz 2024. godine ukazuje na kontinuiranu percepciju ograničene podrške javnih zvaničnika organizacijama civilnog društva (OCD). U 2024. godini, samo 16% ispitanika iz OCD opisalo je stavove javnih zvaničnika kao podržavajuće, što je brojka koja je u suštini ostala nepromijenjena u odnosu na 18% u 2023. i 13% u 2021. godini. Nasuprot tome, 74% ispitanika smatralo je da javni zvaničnici ne pružaju podršku u 2024. godini, što je u skladu sa 69% u 2023. i 79% zabilježenih u 2021. godini.

Naprotiv, mnogi javni zvaničnici anketirani 2024. godine ocijenili su svoju podršku organizacijama civilnog društva kao pozitivnu. Ovo naglašava značajnu razliku između percepcije organizacija civilnog društva u vezi s podrškom i načina na koji državni predstavnici samoprocjenjuju svoju podršku.

SC 2.3. Javni organi doprinose jačanju civilnog društva tako što sarađuju s njim u strateškim okvirima javnih politika i relevantnih institucionalnih mehanizama.

Pokazatelj 2.3.a: Udio OCD-a koji su efektivno konsultovani u sklopu izrade strategija o saradnji s civilnim društvom.

Crna Gora je 2024. godine nastavila da sprovodi Strategiju za saradnju državnih organa uprave i nevladinih organizacija za period 2022–2026.⁵⁶ U maju 2024. godine usvojen je Akcioni plan za 2024–2026⁵⁷ koji se nadovezuje na Akcioni plan za 2022–2023. Iako postoji Izveštaj o praćenju⁵⁸ aktivnosti sprovođenja za 2022. godinu, izvještaji za 2023. i 2024. godinu trenutno nijesu dostupni.

⁵⁶ Vlada Crne Gore 2022.

⁵⁷ Vlada Crne Gore 2024.

⁵⁸ Vlada Crne Gore 2023.

Pokazatelj 2.3.b: Korisnici programa IPA usvojile su trenutno važeće strategije za saradnju sa civilnim društvom.

2024	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2023	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2021	1 – ne zadovoljava standarde

Crna Gora je 2024. godine imala aktivnu Strategiju za saradnju između organa državne uprave i nevladinih organizacija za period 2022–2026, koju je pratio Akcioni plan za period 2022–2026.

Pokazatelj 2.3.c: Strategije za saradnju s civilnim društvom prate usvojeni budžetirani akcioni planovi.

2024	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2023	5 – u potpunosti zadovoljava standarde
2021	1 – ne zadovoljava standarde

Vlada Crne Gore je 2024. godine usvojila Akcioni plan za period 2024–2026. kao sastavni dio Strategije za saradnju između organa državne uprave i nevladinih organizacija. Akcioni plan⁵⁹ podržan je planiranim budžetom od približno 1,1 milion eura, koji će biti finansiran iz nacionalnog budžeta, projekata tehničke pomoći (TP) i doprinosa drugih donatora.

Pokazatelj 2.3.d: Udio OCD-a koji strategije o saradnji s civilnim društvom ocjenjuju kao relevantne i djelotvorne.

U 2024. godini, samo 14% ispitanika ocijenilo je Strategiju za saradnju i razvoj OCD-a kao relevantnu i efikasnu – brojka nepromijenjena u odnosu na 2023. godinu, ali znatno niža od 45% prijavljenih 2021. godine.

Pokazatelj 2.3.e: Javne strukture nadležne za sprovođenje strategija o saradnji s civilnim društvom raspolažu odgovarajućim resursima.

Ovaj pokazatelj nije razmatran zbog vremenskog ograničenja.

⁵⁹ Vlada Crne Gore 2024.

Pokazatelj 2.3.f: Mehanizmi za dijalog između savjeta za saradnju s civilnim društvom i centralnih vlasti svrsishodno uključuju OCD-e u smislu da:

- Raspolažu usaglašenim programom rada.
- Raspolažu usaglašenim poslovnikom o radu.
- Redovno se sastaju.
- Njihova pravila omogućavaju OCD-ima da sazivaju sastanke i učestvuju u utvrđivanju dnevnog reda.
- Sprovode se adekvatne popratne aktivnosti u odnosu na donesene zaključke i preporuke.

2024	1 – ne zadovoljava standarde
2023	1 – ne zadovoljava standarde
2021	3 – umjereno zadovoljava standarde

Od 2023. godine, Savjet za saradnju između Vlade i organizacija civilnog društva i dalje nije bilo funkcionalno ni u 2024. godini. Savjet nije nastavio svoje aktivnosti od oktobra 2021. godine. Vlada nije uspjela da finalizuje osnivanje Savjeta za saradnju između tijela državne uprave i OCD, uprkos upućivanju više poziva zainteresovanim nevladinim organizacijama. Iako su napori za osnivanje novog Savjeta započeli u augustu 2022. godine javnim pozivom za šest predstavnika organizacija civilnog društva, ovaj proces ostaje nedovršen i Savjet još nije osnovan.

Specifični cilj 3

Povećani kapaciteti i otpornost OCD-a za djelotvornije sprovođenje njihovih aktivnosti

SC 3.1. Interne rukovodeće strukture OCD-a vode se načelima dobrog upravljanja.

Pokazatelj 3.1.a: Udio OCD-a s nezavisnim i djelotvornim rukovodnim tijelom čiji opis poslova jasno uključuje nadzor strateških ciljeva, uticaja, upravljanja, postupanja po propisima i odgovornosti organizacije.

2024	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri	27%
2023	3 – umjereno zadovoljava standarde	46%
2021	3 – umjereno zadovoljava standarde	46%

U 2024. godini, odgovornost i dobro upravljanje ostali su značajni izazovi za organizacije civilnog društva (OCD) u Crnoj Gori, pokazujući značajan pad u poređenju sa 2023. i 2021. godinom. Prema istraživanju OCD-a, samo 27% ih je izjavilo da imaju nezavisna i efikasna upravna tijela. Ovo predstavlja nagli pad u odnosu na 46% u 2021. i 2023. godini.

Još jedna zabrinutost predstavlja sastav ovih upravnih tijela: 67% anketiranih OCD-a navelo je da u svoja upravna tijela uključuju plaćene članove osoblja. Ova brojka predstavlja značajan porast u odnosu na prethodne godine, gdje je samo 41% organizacija u 2021. i 42% u 2023. prijavilo istu praksu.

Ipak, vrijedi pomenuti da u Crnoj Gori registrovana udruženja nijesu zakonski obavezna da imaju upravni odbor; ovaj zahtjev se odnosi samo na fondacije.

Pokazatelj 3.1.b: Udio OCD-a koji redovno provjeravaju moguće sukobe interesa u kontekstu političkih, ekonomskih i ličnih odnosa svojih rukovodećih organa.

2024	1 – ne zadovoljava standarde	18%
2023	1 – ne zadovoljava standarde	18%
2021	1 – ne zadovoljava standarde	20%

Prema Anketi organizacija civilnog društva za 2024. godinu, 18% organizacija civilnog društva redovno (tj. jednom godišnje) provjerava potencijalne sukobe interesa u vezi s političkim, ekonomskim i ličnim odnosima svog upravnog tijela, što je isto kao i 2023. godine i manje nego 2021. godine, kada je taj procenat iznosio 20%.

Prema Anketi OCD-a, 36% organizacija zahtijeva od članova upravnih tijela OCD-a da potpišu izjavu o sukobu interesa prilikom stupanja na svoje dužnosti. U slučaju 18% OCD-a, moraju je potpisati svake godine, a više od trećine (37%) OCD-a nikada nije tražilo od članova svojih upravnih tijela da potpišu takve dokumente.

Pokazatelj 3.1.c: Udio OCD koje dijele relevantne informacije o svojoj organizaciji, koristeći sredstva i kanale koji su dostupni svim zainteresovanim stranama u smislu objavljivanja.

- Svoj statut
- Strukturu rukovodstva
- Politike organizacije

2024	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri	23%
2023	1 – ne zadovoljava standarde	16%
2021	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri	33%

Na osnovu ankete OCD iz 2024. godine, 23% organizacija je izjavilo da objavljuju i svoja upravna dokumenta i strukturu svog upravljanja. Ovo je blagi porast u odnosu na 2023. godinu, kada je 16% OCD izjavilo da čini isto, ali predstavlja značajan pad u odnosu na početnu vrijednost iz 2021. godine, kada je 33% OCD javno podijelilo takve informacije.

Pokazatelj 3.1.d: Udio OCD-a koji imaju politiku organizacije o rodnoj ravnopravnosti.

2024	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri	40%
2023	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri	37%
2021	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri	39%

Rodna ravnopravnost predstavlja ključni aspekt socio-ekonomskog razvoja za stvaranje inkluzivnih i mirnih društava. Prema istraživanju organizacija civilnog društva iz 2024. godine, 40% organizacija civilnog društva izjavilo je da ima uspostavljene politike rodne ravnopravnosti. Ova brojka je uglavnom u skladu sa 39% prijavljenih 2021. godine i 37% iz 2023. godine.

Pažljiviji pogled otkriva značajnu razliku između organizacija za ljudska prava i organizacija koje se ne bave ljudskim pravima. U 2024. godini, samo 32% organizacija civilnog društva koje se ne bave ljudskim pravima izjavilo je da imaju politike rodne ravnopravnosti, dok je 42% organizacija usmjerenih na ljudska prava imalo takve politike.

Pokazatelj 3.1.e: Udio OCD-a koji imaju strategiju, uključujući viziju, misiju i ciljeve.

2024	4 – zadovoljava veći dio standarda	61%
2023	3 – umjereno zadovoljava standarde	59%
2021	3 – umjereno zadovoljava standarde	59%

Definisana strategija, strateški plan, misija, vizija i ciljevi su preduslovi za uspješno poslovanje i jasan pravac rada za OCD. U 2024. godini, udio ispitanika koji su pripremili i imali takve dokumente bio je 61%, što je blagi porast u odnosu na 59% ispitanika u 2021. i 2023. godini.

SC 3.2. OCD-i imaju mogućnost da informišu javnost o rezultatima svojih aktivnosti.

■ Pokazatelj 3.2.a: Udio OCD-a koji imaju najmanje jedan kanal komunikacija putem interneta.

2024	5 – u potpunosti zadovoljava standarde	98%
2023	5 – u potpunosti zadovoljava standarde	94%
2021	5 – u potpunosti zadovoljava standarde	98%

Tokom protekle tri godine, korišćenje online komunikacijskih kanala među organizacijama civilnog društva u Crnoj Gori ostalo je konstantno visoko. U 2024. godini, 98% organizacija civilnog društva prijavilo je korišćenje takvih kanala, što je usko povezano sa 94% u 2023. i 98% u 2021. godini. Podaci odražavaju održivi digitalni angažman na više platformi.

Fejsbuk ostaje dominantna platforma, koju je koristilo 90% organizacija civilnog društva u 2024. godini – u odnosu na 75% u 2023. godini i uporedivo sa 95% u 2021. godini. Instagram drži poziciju druge najkorištenije platforme, sa 69% organizacija civilnog društva koje su prijavile njegovu upotrebu u 2024. godini, što predstavlja stalan porast sa 57% u 2023. godini i približavanje 65% prijavljenih u 2021. godini.

Korišćenje zvaničnih internet stranica ostalo je relativno stabilno, s 55% OCD-a koje su ih koristile u 2024. godini, što pokazuje porast u odnosu na 39% u 2023. godini, ali slično kao i 62% u 2021. godini.

Aplikacije za razmjenu poruka poput WhatsAppa, Vibera i Telegrama takođe su zadržale značajno prisustvo. U 2024. godini, 35% organizacija civilnog društva redovno je koristilo ove aplikacije (barem jednom mjesečno) za komunikaciju svog rada s javnošću, u poređenju sa 22% u 2023. i 40% u 2021. godini.

■ Pokazatelj 3.2.b: Udio OCD-a koji imaju zaposlene specijalizovane za komunikacije.

Ovaj pokazatelj nije razmatran.

■ Pokazatelj 3.2.c: Udio OCD-a koji sarađuju s medijima.

U 2024. godini, 16% organizacija civilnog društva prijavilo je saradnju s medijima, što predstavlja pad od 13% u odnosu na 2023. godinu, kada je 29% organizacija učestvovalo u takvoj saradnji. Ovaj nivo angažmana je takođe niži nego 2021. godine, kada je 26% organizacija civilnog društva prijavilo saradnju sa medijima.

SC 3.3. OCD-i su transparentni u vezi sa svojim programskim aktivnostima i izvorima sredstava..

Pokazatelj 3.3.a: Udio OCD-a koji objavljuju godišnje izvještaje o radu i finansijske izvještaje.

2024	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri	35%
2023	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri	28% ⁶⁰
2021	3 – umjereno zadovoljava standarde	42% ⁶¹

Transparentnost i otvorenost su ključni pokazatelji posvećenosti organizacija civilnog društva (OCD) odgovornosti. U 2024. godini, 35% OCD-a je izjavilo da su objavile i godišnje i finansijske izvještaje. Ova brojka je relativno u skladu sa prethodnim godinama, gdje je 28% to učinilo u 2023. i 42% u 2021. godini.

S druge strane, 13% organizacija nije objavilo godišnji izvještaj u 2024. godini. Ovaj postotak je sličan 19% zabilježenim u 2023. i 16% u 2021. godini, što ukazuje na upornu grupu OCD-a s ograničenim javnim izvještavanjem. Među organizacijama koje su objavile izvještaje, 45% ih je učinilo dostupnim onlajn na svojim internet stranicama u 2024. godini. Ovo predstavlja smanjenje u odnosu na 50% u 2023. i 57% u 2021. godini, što odražava postepeni pad digitalne transparentnosti. U međuvremenu, udio organizacija koje dostavljaju štampane primjerke svojih izvještaja bio je 19% u 2024. godini, slično kao 17% u 2023. godini, ali značajno manje u odnosu na 33% u 2021. godini.

Pokazatelj 3.3.b Udio OCD-a koji objavljuju informacije o izvorima sredstava i iznosima primljenim tokom prethodne godine.

2024	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri	28%
2023	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri	27%
2021	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri	36%

Prema rezultatima Ankete organizacija civilnog društva iz 2024. godine, 28% organizacija civilnog društva u Crnoj Gori izjavilo je da javno objavljuje informacije o svojim izvorima finansiranja i primljenim iznosima. Ova brojka je statistički u dosljedna sa 27% prijavljenih 2023. godine i 36% u 2021. godini.

Pokazatelj 3.3.c: Stepen poverenja javnosti u OCD-e

Prema *Balkanskom barometru javnosti iz 2024. godine*,⁶² 37% javnosti u Crnoj Gori izrazilo je povjerenje u civilno društvo, dok je 52% izjavilo da ne vjeruje ovom sektoru. Ove brojke pokazuju minimalnu promjenu u odnosu na 2023. godinu, kada je 39% izjavilo da ima povjerenja u civilno društvo, a 51% izrazilo nepovjerenje.

	Vjeruju civilnom društvu	Ne vjeruju civilnom društvu
2024	37%	52%
2023	39%	51%

⁶⁰ Vrijednost za Pokazatelj 3.3a za 2023. godinu prvobitno je objavljena kao 37%. Nakon ponovnog obračuna vrijednosti radi ispravljanja greške, revidirana vrijednost za 2023. godinu iznosi 28%.

⁶¹ Vrijednost za Pokazatelj 3.3a za 2021. godinu prvobitno je objavljena kao 54%. Nakon ponovnog obračuna vrijednosti radi ispravljanja greške, revidirana vrijednost za 2021. godinu iznosi 42%.

⁶² Balkanski barometar javnosti, 2024.

SC 3.4. OCD-i prate i ocjenjuju rezultate i uticaj svog rada.

Pokazatelj 3.4.a: Udio OCD-a koji su prethodne godne izvršili evaluaciju svog rada.

2024	5 – u potpunosti zadovoljava standarde	86%
2023	4 – zadovoljava veći dio standarda	78%
2021	4 – zadovoljava veći dio standarda	77%

U 2024. godini, 86% organizacija civilnog društva u Crnoj Gori prijavilo je sprovođenje evaluacija svojih organizacija, projekata ili internih procesa, što je mali porast u odnosu na 78% iz 2023. i 77% u 2021. godini. Evaluacije vezane za projekte su i dalje dominantne, a sprovelo ih je 80% organizacija, dok je 20% procijenilo interne procese, a 11% provelo strateške evaluacije – što blisko prati trendove iz prethodnih godina. Među 12% organizacija civilnog društva koje se nijesu bavile bilo kakvim aktivnostima evaluacije, najčešće navedeni razlozi bili su odsustvo projekata u 2024. godini ili nedostatak dovoljnih finansijskih kapaciteta.

SC 3.5. OCD-i koriste istraživanje i podatke kao osnovu za svoj rad

Pokazatelj 3.5.a: Udio OCD-a čiji rad je zasnovan na podacima prikupljenim kroz istraživanja.

2024	4 – zadovoljava veći dio standarda	80%
2023	5 – u potpunosti zadovoljava standarde	81%
2021	4 – zadovoljava veći dio standarda	80%

Prema istraživanju OCD iz 2024. godine, 80% OCD u Crnoj Gori izjavilo je da je njihov rad zasnovan na istraživanju i dokazima, primjenjujući najmanje jednu vrstu istraživanja. Ovo odražava nepromijenjenu situaciju u poređenju sa 2023. godinom, kada je 81% OCD izjavilo isto, i sa 2021. godinom, kada je 80% OCD koristilo pristupe zasnovane na istraživanju. Najčešće vrste istraživanja koje su OCD sprovele u 2024. godini uključivale su ankete sa specifičnim grupama (43%), ankete javnog mnjenja (16%), randomizirana kontrolna ispitivanja (9%), istraživanja dokumenata (32%), terensko istraživanje (31%) i fokus grupe (44%).

Jedanaest posto organizacija civilnog društva koje nijesu zasnovale svoj rad na istraživanju i dokazima navelo je nekoliko razloga. To je uključivalo nedostatak potrebe, strateški fokus na druge prioritete kao što su aktivnosti pošumljavanja ili licenciranje usluga, ograničene ljudske resurse, operacije zasnovane na volonterima i konkurentske obaveze koje nijesu ostavljale vremena ili kapaciteta za sprovođenje istraživanja.

Pokazatelj 3.5.b: Udio OCD-a čiji rad je zasnovan na konsultacijama s licima na koja utiče njihov trenutni ili budući rad.

2024	5 – u potpunosti zadovoljava standarde	91%
2023	5 – u potpunosti zadovoljava standarde	91%
2021	5 – u potpunosti zadovoljava standarde	88%

Prema Anketi organizacija civilnog društva iz 2024. godine, 91% organizacija civilnog društva u Crnoj Gori izjavilo je da su konsultacije sa zainteresovanim stranama uticale na njihov rad. Ova brojka ostaje u skladu sa 2023. godinom i usko se poklapa sa 2021. godinom, kada je 88% organizacija civilnog društva prijavilo istu praksu. Najčešće konsultovane grupe bili su članovi organizacija civilnog društva (64%), zatim lokalne zajednice (52%), javne institucije (48%) i lokalne vlasti (43%). Nacionalne vlasti bile su uključene u 29% konsultacija, dok su akademske institucije i privatna preduzeća konsultovane u 24% odnosno 14% slučajeva.

SC 3.6. OCD-i djeluju u okviru pravednih partnerstava s odnosom poštovanja kako bi ostvarili zajedničke ciljeve.

Pokazatelj 3.6.a: Udio OCD-a koji učestvuju u lokalnim, centralnim i međunarodnim mrežama OCD-a.

Umrežavanje je ključna strategija za organizacije civilnog društva (OCD) kako bi sarađivale, pojačale svoj uticaj i ostvarile zajedničke ciljeve.

U 2024. godini, 80% organizacija civilnog društva izjavilo je da su dio mreže, bilo lokalne, nacionalne ili međunarodne. Ovo je slično kao i 2023. godine, kada je 71% izjavilo da su dio mreže, ali takođe predstavlja i smanjenje u poređenju sa 61% u 2021. godini.

Organizacije civilnog društva koje učestvuju u lokalnim, centralnim i međunarodnim mrežama OCD-a	
2024	80%
2023	71%
2021	61%

Nacionalne mreže su najčešći tip povezanosti, sa 58% OCD koje su učestvovala u njima 2024. godine. Zatim slijedi 44% uključenih u međunarodne mreže i 26% u lokalne mreže. Ova distribucija uglavnom je u skladu sa 2023. godinom, ali pokazuje pomak u odnosu na 2021. godinu, kada je učešće u međunarodnim i lokalnim mrežama bilo gotovo jednako, sa 38% odnosno 39%.

Uprkos snažnom ukupnom angažmanu, 14% organizacija civilnog društva u 2024. godini izjavilo je da nijesu povezane ni sa jednom mrežom, što je smanjenje u odnosu na 24% u 2023. godini. Ova brojka odgovara 14% zabilježenim u 2021. godini.

Pokazatelj 3.6.b: Udio OCD-a uključenih u međusektorska partnerstva s akademskom zajednicom, socijalnim partnerima i privatnim sektorom.

U 2024. godini, 41% anketiranih organizacija civilnog društva izjavilo je da učestvuju u mrežama i međusektorskoj saradnji sa univerzitetima, socijalnim partnerima ili privatnim kompanijama. Ova brojka ostaje relativno nepromijenjena u odnosu na 43% u 2023. godini, ali odražava značajan pad u poređenju sa 65% u 2021. godini.

Udio OCD-a uključenih u međusektorska partnerstva s akademskom zajednicom, socijalnim partnerima i privatnim sektorom.	
2024	41%
2023	43%
2021	65%

Univerziteti su bili najčešći partneri u 2024. godini, sa 25% organizacija civilnog društva koje su sarađivale, zatim sa 21% koje su sarađivale sa privatnim sektorom i 12% sa socijalnim partnerima. Ovi obrasci u skladu su sa onima iz 2023. godine, kada je 25% organizacija civilnog društva sarađivalo sa univerzitetima, 26% sa privatnim kompanijama i 13% sa socijalnim partnerima.

SC 3.7. OCD-i imaju diversifikovanu bazu izvora sredstava.

Pokazatelj 3.7.a: Udio OCD-a s diversifikovanim izvorima donatorskih prihoda.

2024	3 – umjereno zadovoljava standarde	60%
2023	4 – zadovoljava veći dio standarda	64%
2021	2 – zadovoljava standarde u najmanjoj mjeri	37% ⁶³

Kada je u pitanju diversifikovana baza donatora, 60% OCD-a u 2024. godini nije imalo jedinstvenu vrstu donatora koji je doprinio više od 50% njihovog finansiranja, u poređenju sa 64% OCD-a u 2023. i 37% u 2021. godini.

Dodatno, u 2024. godini 40% OCD je imalo barem jednu vrstu donatora koji je doprinio više od 50% njihovog finansiranja.

Evropska komisija pojavljuje se kao najčešći izvor finansiranja, sa 70% organizacija civilnog društva koje su primile podršku od ovog donatora, što je značajan porast u poređenju sa 52% u 2023. i 53,2% u 2021. Finansiranje od strane lokalnih i nacionalnih vlasti blago je opalo, podržavajući 67% organizacija civilnog društva u 2024. godini, u odnosu na 74% u 2023. godini.

Podrška stranih privatnih fondacija i međunarodnih organizacija civilnog društva porasla je na 57% u 2024. godini, u poređenju sa 49% u prethodnoj godini. Bilateralni donatori podržali su 21% organizacija civilnog društva, dok su međuvladine organizacije i domaće privatne fondacije finansirale 27% odnosno 15% organizacija civilnog društva.

Mali dio organizacija civilnog društva – 8% – prijavio je da uopće nema finansiranje od donatora. To su obično bile manje organizacije koje su se oslanjale na alternativne izvore poput članarina, pojedinačnih donacija i doprinosa zajednice kako bi održale svoje aktivnosti.

⁶³ Vrijednost za pokazatelj 3.7.a prvobitno je objavljena kao 45% za 2021. godinu. Nakon ponovnog obračuna vrijednosti radi ispravljanja greške, revidirana vrijednost za 2021. godinu iznosi 37%.

Pokazatelj 3.7.b: Udio OCD-a koji sredstva prikupljaju iz izvora koji nijesu donatori, kao što su članarine, korporativna/lična davanja i obavljanje djelatnosti koje donose prihode.

2024	3 – umjereno zadovoljava standarde	52%
2023	3 – umjereno zadovoljava standarde	51% ⁶⁴
2021	3 – umjereno zadovoljava standarde	57%

Što se tiče OCD koje prikupljaju sredstva iz drugih izvora osim donatora (članarine, korporativna/individualna davanja i prihodi ostvareni od privrednih aktivnosti), prema odgovorima na anketu OCD, 52% OCD je izjavilo da su 2024. godine imale barem još jedan izvor prihoda, u poređenju sa 55% OCD-a u 2023. i 57% u 2021. godini, prema odgovorima OCD-a na anketu.

U 2024. godini, 5% organizacija civilnog društva dobilo je finansijsku podršku putem grupnog finansiranja (*crowdfunding*), 36% od pojedinačnih donacija, 20% od članarina, 10% od privatnih preduzeća, a 8% organizacija civilnog društva dobilo je finansiranje od vlastitog poslovanja/aktivnosti društvenog preduzeća/pružanja usluga.

SC 3.8. OCD-i imaju djelotvoran, osnažen i unaprijeđen kadar.

Pokazatelj 3.8.a: Udio OCD-a koji imaju stalno zaposlene.

Prema istraživanju OCD-a iz 2024. godine, 79% OCD-a u Crnoj Gori prijavilo je da ima zaposleno osoblje, a ta brojka ostaje blizu 74% u 2023. i 70% u 2021. godini.

Udio OCD-a koji imaju stalno zaposlene	
2024	79%
2023	74%
2021	70%

Istraživanje organizacija civilnog društva iz 2024. godine pruža uvid u trendove zapošljavanja unutar organizacija civilnog društva u Crnoj Gori. U 2024. godini, 19% organizacija civilnog društva izjavilo je da nema plaćeno osoblje, što ukazuje na sličnost u kapacitetu osoblja u poređenju sa 25% u 2023. i 27% u 2021. godini. Među organizacijama sa plaćenim osobljem, većina (45%) zapošljavala je između 1 i 5 članova osoblja. Dodatnih 15% izjavilo je da zapošljava između 6 i 10 lica, dok je dodatnih 15% imalo 11 ili više zaposlenih – brojke koje su ostale relativno jednake u posljednje tri godine.

⁶⁴ Vrijednost za pokazatelj 3.7b za 2023. godinu prvobitno je objavljena kao 55%. Nakon ponovnog obračuna vrijednosti radi ispravljanja greške, revidirana vrijednost za 2023. godinu iznosi 51%.

Pokazatelj 3.8.b: Udio OCD-a koji imaju kadrovsku politiku.

2024	1 – ne zadovoljava standarde	1%
2023	1 – ne zadovoljava standarde	0%
2021	1 – ne zadovoljava standarde	1%

U 2024. godini, samo 1% organizacija civilnog društva izjavilo je da ima uspostavljen skup politika ljudskih resursa u organizaciji koje obuhvataju oblasti kao što su zapošljavanje, raznolikost, jednakost i inkluzija, disciplinski postupci, mehanizmi za pritužbe i žalbe, ocjenjivanje učinka, otpuštanje, naknade, maltretiranje i uznemiravanje, kao i zaštita djece i ranjivih odraslih osoba. Ova brojka ostaje dosljedna onoj u 2023. (0%) i 2021. godini (1%).

Istovremeno, 44% anketiranih OCD-a u 2024. godini izjavilo je da ne primjenjuje nijednu od ovih politika, što je rezultat sličan 52% u 2023. godini i značajan pad u odnosu na 64% u 2021. godini.

Prilikom ispitivanja pojedinačnih politika, najčešće su prijavljivane mjere zaštite za djecu i ranjive odrasle osobe, prisutne u 33% organizacija. Nakon toga slijede politike raznolikosti, jednakosti i inkluzije (39%), politike zapošljavanja (24%) i politike protiv maltretiranja i uznemiravanja (24%). Procedure za pritužbe i žalbe kao i politike ocjenjivanja učinka bile su na snazi u 15% organizacija civilnog društva, dok su politike naknada usvojene u 11%. Disciplinske politike prijavilo je 10%, a samo 2% je imalo politiku otpuštanja.

Pokazatelj 3.8.c: Udio OCD-a koji su objavili konkurse za popunu upražnjenih radnih i volonterskih mjesta u prethodnoj godini.

Ovaj pokazatelj nije razmatran.

Pokazatelj 3.8.d: Udio OCD-a čije politike podstiču zapošljavanje raznovrsne radne snage.

U 2024. godini, 14% organizacija civilnog društva izjavilo je da imaju i Politiku zapošljavanja i Politiku raznolikosti, jednakosti i inkluzije. Ovaj udio je relativno dosljedan u poređenju sa 2023. (15%) i 2021. godinom (12%).

Pokazatelj 3.8.e: Udio OCD-a čiji zaposleni i volonteri su prošli neki vid stručnog usavršavanja u prethodnoj godini.

2024	5 – u potpunosti zadovoljava standarde	91%
2023	5 – u potpunosti zadovoljava standarde	81%
2021	5 – u potpunosti zadovoljava standarde	82%

U 2024. godini, 91% organizacija civilnog društva izjavilo je da podržava svoje zaposlene i volontere kroz različite programe obuke. Ova brojka je relativno slična 81% u 2023. i 82% u 2021. godini.

Zakoni, podzakonski akti, strategije i drugi dokumenti politika

Dokument	Pun naziv i opis
Vlada Crne Gore, 2022.	Strategija za saradnju državnih organa uprave i nevladinih organizacija 2022–2026, Vlada Republike Crne Gore, mart 2022. https://smartbalkansproject.org/wp-content/uploads/2023/06/Strategija-saradnje-organa-drzavne-uprave-i-nevladinih-organizacija.pdf
Vlada Crne Gore, 2024.	Akcionni plan za 2024–2026. godinu za Strategiju saradnje državnih organa uprave i nevladinih organizacija, Vlada Crne Gore, maj 2024. https://www.gov.me/dokumenta/b0275d14-41a5-4971-be7a-5e3b29f268d1
Vlada Crne Gore, 2023.	Izveštaj o implementaciji Strategije za saradnju između organa državne uprave i nevladinih organizacija 2022–2026 za 2022. godinu, Vlada Crne Gore, maj 2023. https://www.gov.me/dokumenta/5bf83bf5-edcc-4b6f-b2eb-acbfed-b3a4bb
Službeni list Crne Gore 65/01, 12/02, 80/04	Zakon o porezu na dobit pravnih lica, Službeni list Crne Gore, 65/01, 12/02, 80/04 https://eduart0.tripod.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/lawtax-ofprofit.pdf?utm_source=chatgpt.com
Službeni list Crne Gore 78/18, 70/21 i 52/22	Zakon o državnoj upravi, Službeni list Crne Gore 78/18, 70/21 i 52/22 https://me.propisi.net/zakon-o-drzavnoj-upravi/
Službeni list Crne Gore 26/2010, 31/2010, 14/2012 i 48/2015	Zakon o volonterskom radu, Službeni list Crne Gore 26/2010, 31/15, 14/15 i 48/15 https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2015/05/Zakon-o-volonterskom-radu.pdf?utm_source=chatgpt.com
Službeni list Crne Gore 78/18, 70/21 i 52/22	Zakon o državnoj upravi, Službeni list Crne Gore 78/18, 70/21 i 52/22 https://me.propisi.net/zakon-o-drzavnoj-upravi/
Službeni list Crne Gore 41/18	Uredba o izboru predstavnika organizacija civilnog društva u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija, Službeni list Crne Gore 41/18 https://www.gov.me/dokumenta/1f353a31-1729-4db3-a378-e8c4610a5b04

Analize, novinarski tekstovi i izvještaji

Dokument	Pun naziv i opis
Balkanski barometar javnosti, 2024.	Balkanski javni barometar, Savjet za regionalnu saradnju, 2024. https://www.rcc.int/balkanbarometer/results/2/public
BCSDN, 2025.	„Regionalna procjena civilnog društva u regionu proširenja – Ključni nalazi 2024“, Mreža za razvoj civilnog društva na Balkanu, jun 2025: https://balkancsdn.net/novo/wp-content/uploads/2025/07/63-3-MM-Regional-Report-WBT-2024-FINAL.pdf
BTI, 2024.	„Izveštaj o Crnoj Gori za 2024. godinu“, Bertelsmannov indeks transformacije, 2024. https://bti-project.org/en/reports/country-report/MNE
CAF, 2021.	„Svjetski indeks davanja 2021. – Globalni trendovi u velikodušnosti“, Fondacija Charities Aid, 2021. https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/cafworldgivingindex2021-report-web2_100621.pdf
CAF, 2023.	„Svjetski indeks davanja 2023. – Globalni trendovi u velikodušnosti“, Fondacija Charities Aid, 2023. https://www.cafonline.org/docs/default-source/updated-pdfs-for-the-new-website/world-giving-index-2023.pdf
CAF, 2024.	„Svjetski indeks davanja 2024. – Globalni trendovi u velikodušnosti“, Fondacija Charities Aid, 2024. https://www.cafonline.org/docs/default-source/inside-giving/wgi/wgi_2024-report.pdf
CCE, 2024(a)	„Nevladine organizacije zahtijevaju od Vlade da omogući RTCG-u da postane istinski javni servis prema novom zakonu“, Centar za građansko obrazovanje, maj 2024. https://cgo-cce.org/en/2024/05/23/ngos-demand-that-the-government-enable-rtcg-to-become-a-genuine-public-service-under-the-new-law/?utm_source=chatgpt.com
CCE, 2024(b)	„Građani u fokusu – Kako poboljšati učešće građana u kreiranju politika?“, Centar za građansko obrazovanje, Zorana Marković i Petar Knežević, Podgorica, 2024. https://media.cgo-cce.org/2024/10/Gradjani-u-fokusu.pdf
CDM, 2024.	„Prošle godine održano je 347 javnih okupljanja“, CDM, april 2025. https://www.cdm.me/hronika/protekli-mirno-tokom-prosle-godine-odrzano-347-javnih-okupljanja-tri-koja-je-prijavila-cpc-zabranjena-prisustvovalo-im-oko-229-hiljada-gradana/
CDT, 2024.	„Evropski put nasuprot autoritarnim idejama: Činjenice o predloženom zakonu o stranim agentima“, Centar za demokratsku tranziciju, 2024. https://en.cdtmn.org/wp-content/uploads/2024/12/Evropski-put-naspram-autoritarnih-ideja-engl.pdf?utm_source=chatgpt.com

Dokument	Pun naziv i opis
Pravna pitanja CEE,	Novi Pravilnik o registraciji stvarnih vlasnika imovine u Crnoj Gori – Približava se ključni rok za usklađivanje, Pravna pitanja CEE, Karanović i patrneri, jul 2024. https://ceelm.com/montenegro/27076-new-rulebook-on-ubo-registration-in-montenegro-key-compliance-deadline-approaching
Građanski prostor, 2025.	„Građanski prostor na Zapadnom Balkanu: Regionalni izvještaj 2025“, Građanski forum, jun 2025. https://civic-forum.eu/wp-content/uploads/2025/06/Civic-Space-Report-2025-WesternBalkans.pdf
Civicius Lens, 2024.	„Da bismo blokirali zakon o stranim agentima, moramo se suprotstaviti demonizujućim narativima i istaknuti pozitivan uticaju civilnog društva“, Civicius Lens, Petar Knežević, 2024. https://lens.civicius.org/interview/to-block-the-foreign-agents-bill-we-must-counter-demonising-narratives-and-highlight-the-positive-impact-of-civil-society/?utm_source=chatgpt.com
Civicius Monitor 2024, Crna Gora	Civicius Monitor Praćenje građanskog prostora, 2024. https://monitor.civicius.org/country/montenegro/?utm_source=chatgpt.com
COF, 2018.	„Zakon o neprofitnim organizacijama u Crnoj Gori“, Savjet za fondacije, ažurirano 2024. (Odredbe o ličnim i korporativnim odbitcima) https://cof.org/country-notes/nonprofit-law-montenegro
CPJ, 2024.	„Novinara napali vlasnik firme i zaštitari u Crnoj Gori“, Komitet za zaštitu novinara, novembar 2024. https://cpj.org/2024/11/journalist-attacked-by-business-owner-security-guards-in-montenegro/?utm_source=chatgpt.com
Evropski sud za ljudska prava, 2007.	„Ramazanova i drugi protiv Azerbejdžana“, Zahtjev br. 44363/02, Presuda od 1. februara 2007., Evropski sud za ljudska prava. https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79230
Portal eParticipacija, 2025.	eParticipacija – Portal e-Uprave Crne Gore, https://euprava.gov.me/eparticipacija ; https://www.euprava.me/eparticipacije
HSM, 2024.	„Izveštaj o praćenju medija o govoru mržnje u Crnoj Gori“, Mreža za izvještavanje o raznolikosti, 2024: https://www.reportingdiversity.org/wp-content/uploads/2024/05/Media-Monitoring-Report_Montenegro_ENG.pdf
Međunarodni sud pravde, 2024.	„Izvan mjerila: Potreba za sveobuhvatnom reformom pravosuđa u Crnoj Gori“, Međunarodna komisija pravnika, Ženeva, septembar 2024. https://www.icj.org/montenegro-icj-report-call-for-comprehensive-judicial-reforms
Institut Alternativa, 2025.	„Deset dana za komentar: Reformska agenda Crne Gore i granice učešća javnosti“, Policy Brief, Institut alternativa, Ivana Božović, Jelena Radulović, Bojana Pravilović, Marko Sošić, februar 2025. https://epi.org.mk/wp-content/uploads/Design2-Montenegro.pdf?utm_source=chatgpt.com

Dokument	Pun naziv i opis
ILGA Evropa, 2025.	„Godišnji pregled stanja ljudskih prava LGBTQ+ osoba u Evropi i Centralnoj Aziji“ – Crna Gora (od januara do decembra 2024.), Evropski region Međunarodnog udruženja lezbijki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba , februar 2025. https://www.ilga-europe.org/files/uploads/2025/02/Annual-Review-2025-Montenegro.pdf
MMI, 2025.	„Izazovi vladavini prava i slobodi medija u Crnoj Gori – Izveštaj u sjeni“, Crnogorski medijski institut i Osservatorio Balcani Caucaso Transeuropa, jun 2025. https://www.mminstitute.org/wp-content/uploads/2025/07/Shadow-report-Montenegro_final-II.pdf?utm_source=chatgpt.com
MONEYVAL, 2023.	„Mjere za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma“, Savjet Evrope, Komitet stručnjaka za evaluaciju mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, 2023. https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/fsrb-mer/Montenegro-Moneyval-MER-2024.pdf.coredownload.inline.pdf
OECD/SIGMA, 2024.	„Javna uprava u Crnoj Gori 2024“, Procjena u odnosu na načela javne uprave, SIGMA, decembar 2024. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/01/public-administration-in-montenegro-2024_c2dea1af/6b3dec38-en.pdf
PwC, 2025.	Crna Gora – Poreski krediti i podsticaji za preduzeća, posljednji put pregledano u julu 2025. https://taxsummaries.pwc.com/montenegro/corporate/tax-credits-and-incentives
Praćenje reformske agende, Crna Gora 2025.	Praćenje reformske agende, Crna Gora 2025. https://reform-monitor.org/documents/reform-agenda-montenegro/
Mreža za izvještavanje o raznolikosti, 2024.	„Izveštaj o medijskom monitoringu govora mržnje u Crnoj Gori“, Institut za medijsku raznolikost i Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore, Ana Nenezić, 2024. https://www.reportingdiversity.org/wp-content/uploads/2024/05/Media-Monitoring-Report-Montenegro-ENG.pdf
RSF, 2024.	„Reporteri bez granica“, Crna Gora, 2024. https://rsf.org/en/country/montenegro
Sindikata Medija, 2024.	„Crnogorski zakon o medijima: Ključne promjene i implikacije“, septembar 2024. https://sindikatomedija.me/en/thematic-articles/montenegros-media-law-key-changes-and-implications/?utm_source=chatgpt.com
TÜSEV, 2024.	„Poreski propisi o udruženjima i fondacijama“, Fondacija trećeg sektora Turske (TÜSEV). Leyla Ateş i saradnici prof. Özgün Akduran, septembar 2024. https://tusev.org.tr/wp-content/uploads/2024/09/Tax-Regulations-Concerning-Associations-and-Foundations.pdf
Savjet za ljudska prava UN-a, 2025.	Zaključne napomene o drugom periodičnom izvještaju Crne Gore. Ženeva: Komitet Ujedinjenih nacija za ljudska prava, 2025. https://digitallibrary.un.org/record/4081574?ln=en&utm_source=chatgpt.com&v=pdf

Dokument	Pun naziv i opis
Venecijanska komisija, 2024.	Hitno naknadno mišljenje o nacrtima zakona o Sudskom savjetu i sudovima Crne Gore, Venecijanska komisija, Savjet Evrope, maj 2024. https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2024)007
Venecijanska komisija, 2024.	Hitno naknadno mišljenje o nacrtima zakona o Sudskom savjetu i sudovima Crne Gore (CDL-PI(2024)007). Venecijanska komisija, Strazbur: Savjet Evrope, maj 2024. https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI%282024%29007&utm_source=chatgpt.com
Svjetska banka, 2024.	Ukupna radna snaga – Crna Gora, Svjetska banka, 2024. https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN?utm_source=chatgpt.com&locations=ME